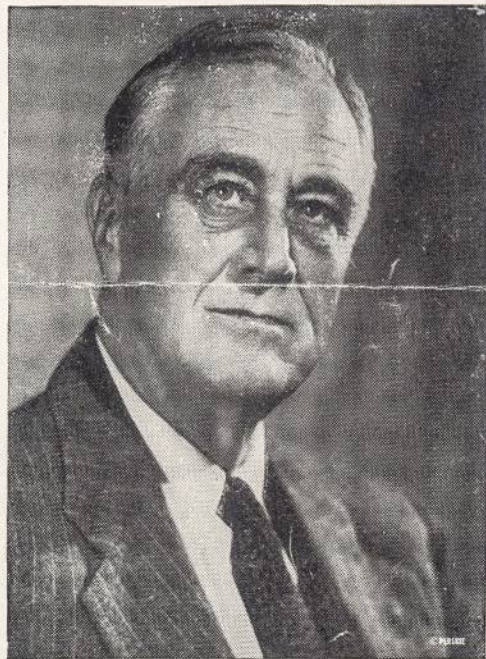

SVIESA

BALANDIS-GEGUŽIS-BIRŽELIS, 1945

FRANKLIN D. ROOSEVELT

No. 2

“ŠVIESA”

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, issued by American Lithuanian Workers Literary Society, 46 Ten Eyck St., Brooklyn 6, N. Y.

Editorial Board: R. Mizara, A. Bimba, V. Tauras.

Managing Editor—Anthony Bimba.

Subscription Rates: \$1 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter September 21, 1934, at the Post Office at Brooklyn, New York, under the Act of March 3, 1879.

TURINYS

Franklin Delano Rooseveltas. Rojus Mizara	71
Japonijos Imperializmo Iltys. Dr. A. Petrika	75
Pernai ir Siemet. Liudas Gira. Eilėraštis	78
Socialistinė šalis Iveikė Didįjį Priešą. D. M. Šolomskas	79
Jaltos Konferencija. V. Andrulis	83
Garantuota Metinė Alga Visiems. Philip Murray, CIO prezidentas	86
Stovėjimo Būdai. N. M.	87
Lietuviai Rašytojai Tėvynės Kare. Kostas Korsakas	88
Didžiajam Muzikui Paminėti. Jonas Kaškaitis	91
Okupantai ir Kauno Universitetas. Prof. A. Purėnas	93
Lietuva “Naujojoje” Europoje. J. Jurginis	96
Pasaulinė Darbo Unijų Federacija. A. B.	98
Neprašytieji Svečiai. Jonas Kaškaitis. Eilėraštis	99
Aplė Lietuvos Miestus ir Kalmus. Liudas Gira. Eilėraščiai	100
Regiu Jau Auštantį Rytą. Petras Pilėnas. Eilėraštis	101
Ir Džiaugsmas Ateina. Stasys Jasilionis. Eilėraštis	102
Pavasario Burtai. Stasys Jasilionis. Eilėraštis	102
Gimtąjam Miestui. Vacys Reimeris. Eilėraštis	102
Ačiu už Laimę. Vytautas Sirijos Gira. Eilėraštis	103
Mes į Kovą su Daina. P. Pilėnas. Eilėraštis	103
Gražu Kalme Pavasarį. P. Pilėnas. Eilėraštis	103

ŠVIESA

The *Light*

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Laidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 46 Ten Eyck Street, Brooklyn 6, N. Y.

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba, V. Tauras. Atsakingasis redaktorius: A. Bimba.

No. 2.

Balandis-Gegužė-Birželis (April-May-June), 1945

Metai XII

Franklin Delano Rooseveltas

(1882-1945)

ROJUS MIZARA

Mes patyrėme, kad negalime gyventi taikoje patys vieni; kad mūsų gerbuvį priklauso nuo gerbuvio kitų tautų, toll nuo mūsų gyvenančių. Mes patyrėme, kad mes privalome gyventi, kaip žmonės, bet ne kaip strausai, neigti kaip šunys čėdžiose.—Iš Roosevelto kalbos, sakytos jo ketvirtosios inauguracijos proga 1945 m. sausio mėnesio 20 diena.

I.

Staigi ir nelaukta prezidento Rooseveltto mirtis didžiai sukrėtė ne tik mūsų kraštą, bet ir visą pasaulį. Retai vieno žmogaus iš gyvųjų pasitraukimas pasaulį taip giliai kada nors sujaudino, kaip Franklino Rooseveltto mirtis.

Bėgyje trijų dienų po jo mirties šimtai tūkstančių, jei ne milijonai, amerikiečių verkė, kaip verkia vaikai tėvo, kaip žmona vyro, kaip giminės savo artimiausiojo, jam mirus. Ir tai buvo daroma ne tik namuos, bet ir viešose įstaigose,—teatruose, busuose, traukiniuose ir gatvėse.

Žinios, atėjusios iš Londono, iš Paryžiaus, iš Maskvos, iš Čiunkingo ir iš kitų pasaulio sostamiesčių, skelbė tą patį. Žmonės buvo nuliūdusiais veidais, žmonės traukė pečiaus ir kalbėjo: "Kaip gaila! Kaip gaila!..."

XX-tame amžiuje bene tik dviejų vyrų mirtys pasaulio širdį ir jausmus taip supurtė: Lenino ir Rooseveltto.

XIX-tame šimtmeityje Amerikos liaudis panašų slogutį išgyveno, kai buvo nužudytas Abraomas Lincolnas.

Kada žmogaus mirtis palieka šitokių gilų pasaulį įspūdį, tai jis ištikrųjų nemiršta. Jis gyvena liaudies galvosenoje ir jausmuose. Lincolnas Amerikai nemirė; Leninas Tarybų Sąjungai nemirė; Rooseveltas taipgi ne. Jų nuveiktieji žygdarbiai gyvuoja, o tai reiškia, kad laudyje jie patys gyvuoja ir gyvuos per ilgus, ilgus metus.

Rooseveltas buvo žymus vyras ir kadangi jis tokiu buvo, tai per arti mes prie jo stovime, kad galėtume jį pamatyti visame jo didume. Tik praėjus metams po metų istorikai ir biografai tesugebės jį atitinkamai įvertinti.

II.

Sunku šiandien pasakyti, kame vyriausias Rooseveltto didybė pasireiškia: pasaulinėje politikoje, naminiame mūsų krašto gyvenime—visuomeninėse reformose,—ar karinėje strategijoje.

Pirmiau, negu pažvelgsime į bet kurią jo veikty darbų sritį, svarbu turėti galvoje šitai: ką tik jis dirbo, visur susilaukė puolėjų, aštrios kritikos iš savo priešų pusės. Rooseveltas buvo mylimiausias ir drauge neapkenčiamiausias žmogus Amerikoje. Mylėjo jį liaudis, neapkenė jo liaudies priešai—fašistai ir jų talkininkai reakcininkai. Stebėtina buvo tas, kad neapykanta jam parėjo iš tos klasės, iš kurios jis pats buvo kilęs, nes Rooseveltas kilęs iš amerikietiškos aristokratijos. Reak-

ciniam kapitalistų klasės sluoksniui Rooseveltas buvo renegatas.

Vienas iš pirmutinių prezidento Roosevelto didžiųjų žygių buvo pripažinimas Tarybų Sąjungos ir atsteigimas normalių diplomatinių ryšių tarp Amerikos ir pirmosios. Tuo žygiu Rooseveltas pastatė tiltą tarp šių dviejų šalių ir padarė galimybę kapitalistinei ir socialistinei sistemoms bendradarbiauti karo ir taikos metu.

Būsimieji objektivyūs Roosevelto kritikai, be abejo, suras, kad jis šian ir ten padarė klaidų: Ispanijos karo metu, Tarybų Sąjungos-Suomijos karo metu ir kt., tačiau kiekvienas pripažins jam tą nuopelną, kad Rooseveltas visuomet buvo pirmutinis tas klaidas pramatyti ir vairą pakreipti į teisingą kelią. Jis pirmas kapitalistiniame pasaulyje numatė karo neišvengiamumą ir pirmas pradėjo visą kraštą mobilizuoti karui,—pergalei pasiekti.

Roosevelto pirmtakūnai,—Hardingas, Coolidge, Hooveris—Amerikos gyvenimą buvo pakreipę visiškai skirtinga vaga nuo tos, kuria žygiuojame šiandien. Tai buvo *izoliacijos* politika. Tai buvo laikai, kuriais krašto valdovai darė taip, kad Amerikos turtas ir galybė remtųsi kitų tautų skurdu ir silpnybe.

Prieš-rooseveltinis laikotarpis Amerikoje rėmėsi nesuvaldomu imperializmu, paremtu suvaržymais namieje ir ekonominiu karu užsieniuose,—ekonominį karą kaikada lydėdavo militarinės ekspedicijos (Nicaragua). Tai buvo laikotarpis, kuriame profesinės sąjungos buvo draskomos, puolamos, civilinės laisvės piliečiams varžomos, ir prieš Tarybų Sąjungą buvo vedamas kryžiaus karas!

Šis laikotarpis vedė link ekonominio susmukimo,—nedarbo, krizės,—fašizmo pasaulyje įsigalėjimo ir į antrąjį pasaulinį karą.

Kai Rooseveltas buvo inauguoruotas (1933) tiek mūsų kraštas, tiek visas kapitalistinis pasaulis buvo panašus į džiunglyną, į pelkyną, kuriame pradėjo siausti dvikojai žvėrys, fašistais žinomi. Vokietijoje tuomet jau viešpatavo Hitleris, Italijoje—Mussolinis; Japonijos viešpaciai jau buvo įsitvirtinę Mandžiūrijoje. Atrodė beviltiška padėtis ir kiekvienam, kiek tiek mąstantiam buvo aišku, jog antrasis pasaulinis karas yra neišvengiamas.

Pirmiausiai Rooseveltui rūpėjo tuojau atsteigti krašte tvarką, išvesti jį iš ekonominio pelkyno, suirutės, chaoso. Greta to, jis grąži-

no kraštui Nepriklausomybės Deklaracijos Principus ir Teisių Bilių, pagal kuriuos Amerikos žmonės privalo tvarkyti savo gyvenimą. Tai buvo herkuliškas darbas, trukęs net keletus metus.

Tik 1937 metais Rooseveltas pradėjo griežtai pasisakyti prieš agresorius. Savo garsioje kalboje, pasakytoje Chicagoje, prezidentas siekė išjudinti kraštą, siekdamas įsamoninti jį karo pavojumi, kuris tuomet buvo arti, bet kurį nedaug žmonių tematė. Jis reikalavo kvarantinuoti agresorių, fašistinę AŠJ. Jis tarytum sakytė sakė Amerikai: jei mes miegosime,—priešas užpuols mus nepasiruošius,—kas tuomet?! Ketveriems metams praėjus užpuolė,—užpuolė, pasalingai kirsdamas smūgi į Perly Uostą.

Kai tik Amerika buvo į karą įtraukta, prezidentas Rooseveltas, kaip genijalus vadas, ne tik matė reikalo tuojau sudaryti tvirtą *karinę koaliciją* tarp Amerikos, Tarybų Sąjungos ir Didžiosios Britanijos, bendrajam priešui sumušti; jis pradėjo galvoti ir dėl sudarymo pagrindų *poarinei taikai*, pastoviai taikai planų. Taikos gį nebus, jei didžiosios valstybės—ypač Amerika, Tarybų Sąjunga ir Anglija—neveiks iš vien, jei jos tarp savęs “niausis.” Čia ir vėl iškilio kapitalistinės ir socialistinės sistemų bendradarbiavimo klausimas. Rooseveltas pasisakė už tokį bendradarbiavimą. Tai buvo padaryta Teherano ir Jaltos konferencijose. Tai, beje, Rooseveltas ne kartą užakcentavo savo kalbose.

Jis sumanė ir pasiūlė sušaukti San Francisco konferenciją, kurioje būtų įkurta taikai palaikyti organizacija. Rooseveltas giliai buvo įsitikinęs, jog be tokios organizacijos pasaulį taiką palaikyti būtų tuščios svejonės.

Dėka ištobulėjusiai technikai, pasaulis pasidarė mažytis ir labai sudėtingas. Nei viena šalis nebegali pasekmingai gyventi paskyrium, be bendradarbiavimo su kitomis šalimis. Visokias neramybės ir karą gimdo skurdas ir vargas. Amerika negali būti laiminga ir nuo karo laisva, jei Azijoje ar Afrikoje ar Europoje viešpataus skurdas ir iškils karas. Dėl to Amerika privalo daryti viską, kad padėjus visoms kitoms tautoms, reikalingoms paramos, nepaisant, kaip toli tos tautos (geografiškai) nuo mūsų stovi. Pasaulyje taika neviešpataus, jei nebus tarp tautų glaudaus ekonominio ir politinio bendradarbiavimo.

Šitaip žiūrėjo į ateitį Rooseveltas. Išeidamas iš tų principų, jis siūlė, kad, greta organizacijos taikai palaikyti, privalo būti kitos įstaigos, gal tos organizacijos skyriai, ekonominėms, juridinėms ir kitokioms problemoms spręsti tarptautine plotme.

III.

Ne kiekvienas Amerikos pilietis tegali įsigilinti į tarptautines problemas ir jų reikšmę mūsų kraštui. Dėl to ne kiekvienas gali lygiai vertinti Rooseveltą dėl jo nuoveikių tarptautinėje politikos arenoje.

Tačiau Roosevelto žygiai, atlikti "namų fronte", yra kiekvienam aiškūs, matomi ir jaučiami. Kas gi Roosevelto prezidentystės laikų tokio didelio mūsų krašte atlikta, dėl kurio jį darbo žmonės turėtų gerbti ir jo taip nuoširdžiai gailėtis?

Paimkim didesnius darbo žmonių pasiekimus bėgyj pastarųjų 12-kos metų.

1. 1933 metų pradžioje Amerikoje tebuvo iš viso organizuotų į profesines sąjungas (darbo unijas) darbininkų mažiau kaip 3,000,000. Šiandien yra virš 14,000,000 darbininkų, priklausančių ADF., CIO, geležinkeliečių brolijoms ir mainierių unijai. Rooseveltas rūpinosi įstatymais apsaugoti darbininkams teisę organizuotis į darbo unijas. Tasai įstatymas žinomas kaip *Wagnerio Įstatymas*. Visose pagrindinėse pramonėse šiandien tapo užduotas *open shop* sistema didžiulis smūgis.

2. Kai Rooseveltas užėmė prezidento vietą, jis rado milijonus bedarbių skurde ir beviltiškoj padėtyj. Gindamas samdytojų interesus, Hooveris buvo palikęs bedarbius "Dievo valiai." Rooseveltas tuojau pastatė tą principą, jog federalinė vyriausybė privalo gyvai susirūpinti bedarbiams pagalbos teikimu. Buvo įkurtos WPA, NYA, CCC, PWA ir kitos atitinkamos įstaigos, per kurias buvo išleista bilijonai dolerių bedarbiams padėti ir tuo pačiu metu mūsų kraštui pagražinti.

3. Socialinio Saugumo Įstatymas, užtikrinąs nedarbe ir senatvėje darbo žmogui tam tikras įėjgas, yra nemažesnis Roosevelto nuopelnas mūsų tautai. Tiesa, Socialinio Saugumo Įstatymas dar reikalingas papildymo, pataisymų, praplėtimų, kas, veikiausiai, ir bus padaryta ateityj. Rooseveltas būtų tai atlikęs, jei mirtis nebūtų pakirtusi jam gyvybę.

4. Jam vadovaujant buvo apribotos darbo

valandos—neilgesnė 8 val. darbo diena; jam vadovaujant buvo nustatytas įstatymu kiekvienam darbo žmogui algos minimumas—ne mažiau 40 centų per valandą.

5. Savo dekretu prez. Rooseveltas ikūrė nepaprastai svarbią įstaigą: *Fair Employment Practices Committee*. Šio komiteto uždavinio tebėra daboti, kad visuose fabrikuose, kuriuose gaminama valdžiai,—kariniams reikams,—dalykai, neturi būti praktikuojama jokia rasinė diskriminacija bei neapykanta. Į darbus privalo būti priimami lygiai visokių rasių, visokių tautų, visokių tikybų žmonės, jei tik jie nėra mūsų krašto priešai.

Dėka šiam Roosevelto žygiui, šiandien New Yorko valstija jau turi tuo klausimu išleidusi įstatymą. Kitos valstijos eis niujorkiškės pavyzdžiu. Tolydžio, pačiame Jungt. Valstijų kongrese jau yra įneštas sumanymas pravedimui federalinio įstatymo, garantuojančio kiekvienam piliečiui—nepaisant rasės ar tautos—lygią teisę visuose darbuose.

Rooseveltas turėjo savo darbų programoje dar visą eilę kitų svarbių pasibrėžimų mūsų pokariniam gyvenimui sutvirtinti ir pagerinti. Venas jo obalsių,—60,000,000 *darbų po karo*,—žabo greičiu pasklido po visą kraštą ir buvo pasitiktas milijonų žmonių nepaprastu entuziazmu.

60,000,000 darbų reiškia užtikrinimą kiekvienam mūsų krašto suaugusiam darbo žmogui darbo. Tai reiškia uždavimas nedarbiui smūgio. Tai reiškia taiką. Nes jeigu Amerikoje bus 60 milijonų dirbančiųjų žmonių, tai reikš, kad jie daug pinigų uždirbs ir galės supirkti daug gaminių savo gyvenimui gerinti. Tai reiškia, kad Amerika tuomet daug produktų padirbs ir jų daug galės parduoti užsienioose, o užsienio kraštai, pirkdami iš mūs, galės nemažai parduoti savo produktų mums. Kitais žodžiais, rimtai einama prie mūsų krašte ir visame pasaulyj gerbūvio palaikymo, gi su gerbūviu—taikos!

Jis buvo susirūpinęs CIO iškeltuoju klausimu, kad Amerikos darbininkams būtų užtikrinta pagrindinė (minimum) metinė alga. Koks tai būtų darbininkų laimėjimas, jei panašus projektas būtų įgyvendintas mūsų krašte! Rooseveltas rimtai ėmėsi už šio klausimo. Prieš savo mirtį jis buvo paskyręs specialę komisiją, parinktą iš organizuotų darbininkų ir liberališkėsių samdytojų tarpo tam

sumanymui apdiskusuoti, ištirti jam galimybes ir pagaminti pranešimą bei pasiūlymą.

IV.

Kai dėl Rooseveltto vaidmens karo vadovavime, šiandien peranksti daryti bet kokis platesnis apibūdinimas. Daugumas karo vedimo reikalais tarimų dar vis tebestovi vyriausios mūsų krašto karo vadovybės kanceliarijoje.

Tačiau akylūs militarinių reikalų eigos stebėtojai teigia, kad Rooseveltas, kaip karinis strategas, atliko milžiniškų darbų, pagreitinusių priešų sumušimą.

Jie ima jo sumanytą *Lend-Lease* įstatymą, pagal kurį buvo apginkluoti mūsų talkininkai, ypačiai Anglija. Tai buvo milžiniškos reikšmės žygis, kurio didumo,—dėl žinomų priežasčių,—dar ir šiandien negalima pilnai pamatyti.

Kada japoniškasis plėšikas kirtio smūgį Perlą Uostui, Amerikos visuomenėje iškilo nesuvaldomas Japonijai pasipiktinimas. Daugelis tuomet rėkė ir šaukė, kad mes privalome visą savo karinę pajėgą dabar nukreipti į Pacifiką japonams atkeršyti.

Visą padėtį pasvėręs, prez. Rooseveltas kitaip į tai pažūrėjo. Jis su ta nuomone griežtai nesutiko. Jis sakė, kad *numeruo pirmo priešų yra ne Japonija, bet Vokietija*. Todėl daugumas mūsų karinių pajėgų privalo pasivirti į Europą. Kai su Vokietija bus apsidirbta, tuomet baigsime su Japonija suvesti galutinas sąskaitas.

Rooseveltas, vadinasi, ir čia vadovavosi ne kerštu, ne įkarščiu, bet sveiku protu, blaiviu sensu. Ir jis pasirodė žymiu, dideliu kariniu strategu!

V.

Kaip politikas, Rooseveltas buvo vienas gabiausiųjų mūsų krašto istorijoje,—jei ne pats gabiausias. Jis mokėjo sukonsoliduoti demokratų partiją sunkiausiomis mūsų kraštui dienomis. Vėliau, kai toje partijoje pasireikė griežtų, nesuderinamų skirtumų, Rooseveltas sugebėjo patraukti savo pusėn pažangesnius republikonus ir liberalus. O darbininkų judėjimas Rooseveltą rėmė visuomet.

Sugabiai, pasekmingai vadovauti tokiame kraštui, kaip Amerika, yra savaime milžiniškas darbas. Visuomenė pasidalinusi į klases, klasės—į tam tikrus sluoksnius; veikia parti-

jos, bet tose partijose—frakcijos, ergeliai, peštinės. Amerikoje gyvena visokių rasių ir tautybių žmonių, sudarančių vieną tautą, vadinamą amerikiečiais. Tačiau kiekviena tų tautinių grupių turi tam tikrų specialių interesų, „atsivežtų iš anapus jūros.“ Na, ir suderink tu viską, patik tu visiems!

Rooseveltas, žinoma, visuomet suprato, kad visiems iki vieno jis neįtikis,—tokio žmogaus pasaulyje nebuvo ir nebus. Tad jis visuomet laikėsi tam tikros—iš anksto apgalvotos ar neapgalvotos—formulės: *jis nenutraukė ryšių su liaudimi; jis visuomet buvo josios draugas; jis stovėjo „į kairę nuo centro“*. Kiekvieną žingsnį žengdamas, jis vis galvojo ir žiūrėjo, ar tai išeis naudon plačiosios žmonių masėm, ar tai bus naudinga visam pasauliui bendrai ir mūsų kraštui ypatingai.

Rašydamas apie Abromą Lincolną, Karolis Marksas žymėjo, kad Lincolnas buvęs „vienas retų vyrų, kuriems pavyksta patapti dideliais be liovimosi būti gerais.“

Franklin Delano Rooseveltas kaip tik ir buvo toks vyras!

CHRONOLOGIJA IS ROOSEVELTO GYVENIMO.

- 1882—gimė Hyde Parke, N. Y., sausio m. 30 d.
- 1903—baigė Harvardo universitetą.
- 1905—vedė Anną Eleanor Roosevelt.
- 1910—išrinktas į New Yorko valstijos senatą.
- 1913—paskirtas Jungt. Valstijų laivyno sekretoriaus padėjėju.
- 1920—nominuotas demokratų partijos sąraše vice-prezidento vietai kandidatui.
- 1924—susirgo paralyžiaus liga.
- 1928—išrinktas New Yorko valstijos gubernatorium.
- 1930—antru sykiu išrinktas gubernatorium.
- 1932—išrinktas Jungt. Valstijų prezidentu.
- 1933—inauguruotas prezidentu.
- 1936—išrinktas antrajai prezidento tarnybai.
- 1940—išrinktas trečiajai prezidento tarnybai.
- 1941—su Churchilliu išvien paskelbė Atlanto Carterį.
- 1943—dalyvavo Casablancos konferencijoje, kur buvo išdirbta besąlyginio pasidavimo formulė.
- 1943—dalyvauja su Churchilliu, ir Čiang-kai-šeku Kairo konferencijoje.
- 1943—su Stalinu ir Churchilliu dalyvauja Teherano konferencijoje.
- 1944—išrenkamas ketvirtajai prezidento tarnybai.
- 1945—dalyvauja Krymo konferencijoje su Stalinu ir Churchilliu.
- 1945—miršta balandžio mėn. 12 d.

JAPONIJOS IMPERIALIZMO ILTYS

DR. A. PETRIKA

Japonija yra nedidokas 147,328 ketvirtainių mylių siaur. Pacifiko salynas, kuriame kimštinai susigrūdę gyvena 70,000,000 mažaučių aziijiečių. Agrikultūrai tinka jų žemės tik aštunta dalis, o visa kita—kalnai, uolos ir pelkės. Prieš šį karą Japonų imperija valdė apie 4,000 salų ir salelių. Japonai yra nepaprastai veislūs, kaip triušiai: 1868 m. jų buvo tik 30,000,000, o 1920 m. jau 55,000,000. Jų valstybės siekia gilios senovės, iki 660 m. prieš krikščionybę, kai jų karalius-mikada *Jimmu Tenno* iš kur tai atplaukė su savo orda (gauja) ir nugalėjo vietinius salos gyventojus. Nuo tada jie skaito savo imperijos pradžią. Tai įvyko prieš 2,605 metus. Kiek čia yra istorijos, o kiek legendos—sunku pasakyti. Japonai tiki, būk Jimmu Tenno buvęs dievasaulės sūnus, todėl ir visi jo dinastijos palikuonys esą giminingi dievams, kurių jie turi apie 14,000. Vyriausias gi jų dievas, tai saulė, kuria jie net savo vėliavą puošia.

Japonai yra labai prietaringi. Tikybos jų krašte yra trys: budizmas, šintoizmas (šinto, prosenolių-“didvyrių” garbinimo kultas) ir krikščionybė (protestantizmas). Prieš karą Japonijoje buvo gana daug krikščioniškų misionierių ir bažnyčių.

Nors japonai, kaip jie patys teigia, dabartinės salose gyvena jau labai seniai, tačiau pasaulis apie juos veik nieko nežinojo iki devynioliktojo amžiaus vidurio. Jie buvo kaip tie austeriai savo kilaute užsidarę ir su kitais kraštais jokių reikalų neturėjo: nevedė prekybos, nepalaikė politinio kontakto, kultūrinio sąsajaus, etc. Dėl to jie buvo techniškai, mokslinė, politinė ir kultūrinė prasme labai atsilikę. Tačiau 1854 m. Jungtinių Amerikos Valstijų admiralas Perry, kaip savo vyriausybės įgaliotas pasiuntinys, padarė su japonais draugiškumo ir prekybos sutartį. Ši sutartis atidarė duris svetimšaliams į Japonų salyną. 1860 m. japonai atsiuntė savo ambasadorių J. A. Valstijoms, o sekamais metais ir kitoms Europos šalims, nors prieš tai tūli fanatiškai izoliacionistai ir protestavo: jie ne-

norėjo turėti nieko bendra su kitais kraštais. Kiek rytų kultūros japonų salose iki tol buvo, tai ji buvo pasisavinta iš chinų ir korejiečių. 1592-9 m. 300,000 japonų užpuolė Koreją ir baisiai ją nualino: užmušė apie 3,000,000 jos žmonių ir sunaikino gana aukštai ištobulintą korejiečių keramikos (purcelio dirbinių) meną, sudaužė jų kūrinius, sunaikino įmones. Nuo tos žiaūros žudynės korejiečiai jau neatsigavo. Jų kultūra ir menas žuvo. Keramikos meną, kuriuo dabar japonai taip didžiuojasi, jie *pasivogė* iš korejiečių.

Japonai yra tauta ne tik karinga, bet gabi mokslu ir technikoje. Užmezgę ryšius su vakarų kraštais, jie greitai juos pasivijo. Dabartinė jų pramonė, prekyba ir architektūra kai kur net pralenkia buvusius jų mokytojus. Jų karinė organizacija bei technika yra pilnai sunaujovinta. Mokslu ir politikoje jie irgi neatsilikę. Naujoji 1889 m. konstitucija, palyginti, yra gana liberali, nors karaliaus-“dievo” galia bei valia ir nekontestuojama.

Japonų ekspansija chinų sąskaiton prasidėjo nuo 1894-5 m. karo, kurį laimėjo japonai gavo iš chinų salą Formosą (Taiwan), išimtinai ekonomines bei politines teises Korejoje—turinčio 23,600,000 gyventojų—ir jiems naudingą prekybos sutartį su Kinija. Nors Korejos nepriklausomybę japonai buvo garantavę 1876, 1898 ir 1902 m., tačiau—nežiūrint 1905 m. įsteigto Amerikos-Anglijos “protektorato”—1907 m. galutinai ją pavergė, padarė savo kolonija. Amerikos ir Anglijos vyriausybės tam nesipriešino. Sumušę caristinės Rusijos armiją ir sunaikinę jos laivyną 1904-5 m. kare, japonai gavo pietinę Sachalino salos pusę, Port Artūrą, kurį rusai buvo išnuomavę iš Chinų 1898 m., ir išstūmė rusų įtaką iš Karejos bei Mandžūrijos, kuria rusai naudojo nuo 1900 m., nuo t. v. boksirų sukilimo laikų.

Sakoma, jog apetitas atsiranda bevalgant. Šie laimėjimai Azijos kontinente japonus labai padrįsino ir jie siekė vis didesnių grobių. Pirmojo pasaulinio karo metu, 1914 m. rugp.

23 d. Japonija paskelbė karą Vokietijai ir be didelių sunkumų pasigrobė visas Pacifike buvusias jos bazes bei salas: Šantungo provinciją (Čhinijoje) buvusią tvirtumą-uostą Kiaočow ir kitas 623 Pacifiko salas-saleles. Tarp šių buvo ir tokios karo strategijos atžvilgiu vertingos salos, kaip Bonin, Guam, Palau, Markus, Marianos, Karolinos, Maršalai ir kitos. Nors sulyg Tautų Lygos jai duoto mandato Japonija ir neturėjo teisės tas salas ginkluoti, bet ji suvis to nepaisė ir paverė jas stipriom tvirtumom. Be to, ji laivynui bazes įsigijo Naujojo Gvinejo ir kitur. 1935 m. ji bandė susisukti sau karines gūstas ir Portugalų valdomoj Timoro saloj, dėl to kad ji guli arti Olandijos valdomų Rytinių Indijų bei Australijos.

Pasinaudojus vidujine chinų nesantaika (Kuomintang—fašistuojančių nacionalistų—kova prieš komunistus) Japonija 1931 m. pasigrobė žaliavom bei maisto šaltiniais turtingą Mandžiuriją, o 1937 m. įsibriovė ir į pačią Činiją. Per septynis kar metus japonai paėmė Činijos uostas, geležinkelius, miestus ir visą derlingiausią jos žemę, o chinam paliko vien pelkes bei smėlio tyrlaukius. Su pačios įsteigtos sau palankios vyriausybės pagalba Nankinge, Japonija naudojosi jų turtais, gi pačius chinus opiumu nuodija. Mandžiūrijoje ji yra taipgi pilna šeimininkė: vietos žmonės ji verčia auginti opiumo agonas vietoj šebelbonų ar kviečių.

Užimdama Mandžiūriją Japonija tikėjo galėsianti briautis per Amuro upę tolyn į šiaurę, į Tarybų rytinį Sibirą. Ji bandė eiti ir į vakarus, į Mongoliją. Tačiau po kelių smarkių susirėmimų su Tarybų karinėm jėgom ji pamatė, jog kelias ta kryptim jai užkirstas, jog ji negalės prasiveržti pro stiprias Tarybų kariuomenės gretas. Mandžiūrijoje ji įsisteigė didžiulę karo pramonę ir susiorganizavo maisto rezervus ateičiai. Taip įsistiprinus rytų Azijos kontinente ji manė galėsianti be baimės tęsti savo imperialistinius žygius tolyn į pietus bei vakarus, galėsianti plėsti savo išperėtą "bendrojo gerbūvio" (co-prosperity) sferą kitų tautų sąskaiton. Ji metė šūkį—"Azija azijiečiams," nors geriau būtų jį pakeitus į—"Azija japonams"! Kad jai kitų Azijos žmonių gerbūvis nerūpi, ryškiai parodo jos elgesys su korejiečiais, chinais, filipiniečiais ir kitais pavergtais žmonėmis.

Kiti Azijos kraštai, kaip kad Hitleriui Europos kraštai, japonams rūpi tik išnaudoti ir nualinti, o ne "laisvinti," kaip jie tatau skelbia.

Modernojo Japonijos imperializmo žygiai glaudžiai sutampa su Hitlerio aspiracijom. Vienas norėjo savo išimtinon globon pasiglemžti visą Europą, kitas nori Azijos. Japonai iš nacių išmoko labai daug, nes Hitlerio agentais knibždėte knibždėjo visa jų sostinė Tokyo. Puolimo ant Perlo Uosto metu, Japonijoj buvo viršaus 3,000 nacių; tai buvo jų "penktoji vora." Juodojo Slibino (Black Dragon) Draugovės teroristai mokėsi iš Hitlerio smogikų. Vokiečiams buvo atdaros duryr į visas japonų kanceliarijas, 1936 m. lapkričio mėn. japonai pasirašė su naciais t. v. Antikominternio Paktą, kuris tikrovėje buvo tai santarvė prieš Tarybų Sąjungą. Hitleris turėjo savo žinyboje ir Čiang Kaišeko vyriausybę, nes ten buvo pasiuntęs kelis šimtus karininkų ir politinių bei ekonominių patarėjų, kad tasai galėtų geriau įsistiprinti ir išlavinti savo kariuomenę prieš Činijos komunistus, ar reikalui esant, ir prieš Tarybų Sąjungą. Bet Japonijai pradėjus 1937 m. karą prieš Činiją, Hitleris 1938 m. ištraukė paskutinius karininkus iš pastarosios šalies, tuo norėdamas parodyti "draugišką" grimasą japonams. 1940 m. rugs. 27 d. Berlyne pasirašė trijų valstybių draugiškumo paktą Vokietija, Italija ir Japonija. Tai buvo pradžia "Ašies," kuri taip negarbingai dabar šiupuliais virsto! Vokiečiai davė japonams planus ir mašinas dirbdintis bombonešius ir kitokius karo lėktuvus, kad tik šie galėtų geriau pasiruošti prieš Ameriką ir Angliją. Vokiečių technikai stodo vadovauti japonų karo pramonei, lėktuvų srityje ypatingai. Tūkstančiai vokiečių aviatorių bei technikų lavino japonus skraidyti naujais vokiečių tipo lėktuvais. Vokiečių ekspertai sustiprino ir japonų laivyną. Tokyo Juodojo Slibino Draugovės paskelbė Amerikai "karą" 1941 m. rugp. 26 d. Tuo gestu, aišku, buvo norima parodyti "žmonių valią" ir paskatinti savo vyriausybę kuogreičiausiai pradėti tikrąjį karą.

Japonija, lyg tasai pasiutęs šuva, 1941 m. gruodžio 7 d. iš pasaly puolė Perlo Uostą, esantį Havajų salyne, ir tuomi pradėjo karą prieš Jungt. Am. Valstijas visai jo nepaskelbusi. Pasielgė kaip tikra Hitlerio mokinė; tas

irgi pradėjo karą Europoje jo nepaskelbęs. Tokiu netikėtu puolimu ji uždavė skaudų smūgį mūsų karinėms jėgoms ir tikėjosi iššluoti iš Pacifiko Amerikos laivyną. Kaip skaudžiai Japonija apsiriko, dabar mato pati, kai jos sostinė nuolatos pleskina mūsų krašto milžinai bombonešiai. Tuo patim kartu Japonija pradėjo karą prieš Britaniją ir tūlus Pacifiko kraštus. Sekamą dieną (gruod. 8) japonai užpuolė Filipinų salas, turinčias 17,000,000 gyventojų, ir Siamą (Thailandą). Hong Kongą ji atėmė iš Britų tų pačių metų gruod. 25 d., o Singapūrą sekamą (1942) metų vasario 15 d. Francūzų Indo-Chiniją japonai paėmė daug anksčiau, 1941 m. liepos mėn. pabaigoj. Rytų Indijas ji puolė 1942 m. sausio pradžioj ir iki vidurio kovo mėn. jas užkariavo. Netrukus japonai paėmė Malajų pussalį, Burmą ir pasiekė net Indiją.

Kaip matyti, tai japonams karo pradžioj labai gerai sekėsi: niekas nelaukė taip staigaus jų puolimo, todėl nebuvo pasiruošę jį sutikti. Didesnėji Amerikos ir Britanijos laivynų dalis buvo Atlantike, sukoncentruota prieš vokiečių submarinus, dėl to Pacifike Japonija tūlą laiką buvo pilna šeimininkė. Laimėjimais apakinta ji ryžosi paimti savo sferon ne tik tai visą rytų Aziją bei Pacifiko salas (įskaitant Havajų salyną), bet Naująją Zelandiją ir Australijos kontinentą. Tai buvo jos sugalvota "Okeanija." Bet netrukus Amerika atsigavo ir puolė japonus Saliamono salose. Iki šiam laikui japonai jau prarado ne tik didelę dalį pasigrobtų salų, bet ir tūlas jai mandatuotas salas praeito karo pabaigoj. Amerikonai baigia juos išvyti iš Filipinų ir jau kaujai Ryukyu salyne (Okinawa, etc.), gulinčiame tik už 300 mylių pietų kryptim nuo pačios Japonijos. Japonų vadai tokia jiems nepalankia karo padėčia labai susirūpinę. Jie mato galą ne tik naujims užkariavimams, bet ir senajai savo imperijai. Neskaniai jiems kvepia *beslygynio pasidavimo* tezė. Tačiau šovinistinių šintoistų bei Juodojo Slibino kliedėjimais Japonijos militarizmo neišgelbės!

Japonams karo pradžioj taip gerai sekėsi dėl to, kad jie prie to ilgai ir stropiai rengėsi (žinoma, slapta). Pavyzdžiui gali būti kad ir Havajų salynas, kurį J. A. V. aneksavo 1898 m. China ten buvo pradėję imigruoti 1853 m., bet Amerika uždarė jiems duris. Ameri-

konai favorizavo japonų imigracijai, kuri prasidėjo 1885 m. ir tęsėsi iki 1907 m., kada vyrų imigracija į Amerikos kolonijas buvo suaiškyta. Tačiau japonų moteris, kaip "nuotakas," buvo leista įvežti į Havajus iki 1924 m. Salose priviso japonų, kaip žiurkių; 1941 m. jų ten buvo 160,000, kurių 120,000 buvo Amerikos piliečiai (Japonijai ištikimi). Jie užvaldė pramonės bei agrikultūros sritis ir ištiesė savo prekybos tinklą. Jie tapo uolūs pigių (prastų) Japonijos dirbinių skleidėjai. Havajuose gyvenanti japonai žvejai buvo jos laivyno žvalgai. Tai buvo Japonijos penktoji vora Perly Uosto atakos metu.

Ta pati istorija su Filipinų salynu. Pirmuosius japonus, kaip pigius darbininkus, parsikvietė amerikoni kontraktoriai geležinkelių tiesti Luzano saloje. Baigę paskirtą darbą, jie ne grįžo namo, bet pavažiavo į pietus, į didžiausią iš 7,000 Filipinų salų—Mindanau—ir įsikūrė Davao mieste, turinčiame gerą, gilų, laisvą nuo tropiškųjų audrų (monsunų) uostą. Davao pasidarė Japonų kolonijos centras, kuriame 1941 m. buvo viršaus 30,000 tos veislės žmonių. Saloje Mindanau yra daug geležies, aukso ir kitų mineralų. Be to, jos laukai tinka javams, vaismedžiams bei vaisiams auginti. Vien tik iš kanapių auginimo ir apdirbimo galima puikiai verstis. Ten įsikūrę japonai pralobo, bet jie nenutauto; jie neužmiršo, kad jų tėvynė yra ne Filipinai, bet "patekančios saulės" kraštas—Japonija. Juos išveivijo sistemačiai lankė aukšti Japonijos karininkai. Jie net savo laukus bei žaislavietes sutvarkė taip, kad invazijos metu japonų orlaiviai ten galėtų nusileisti. 1941 m. Davao buvo viena pirmųjų vietų, kur japonai nutupdė savo karo "paukščius."

Rytų Indijose japonai ruošėsi invazijai per daugiau kaip dešimtį metų. Visokie vertelgos, žuvininkai, fotografai, kirpėjai ir šiaip "turistai" pradėjo ten skverbtis nuo 1931 m. Jie be paliovos vedė agitaciją tarp vietos aboriginų prieš olandus ir kitus baltveidžius, skeldami šūkį—"Azija azijiečiams." Jie šnipinėjo Japonijos naudai ir sabotavavo visokią pažangą. Invazijai prasidėjus, visi tie "imigrantai" bei "turistai" tapo japonų kariais ir karininkais. Ne naujiena buvo matyti kirpėjų ar fotografų įsivilkusį į pulkininko uniformą. Jų "žvejai" landė per keletą metų ir po Amerikos Aliutų salas bei Alaskos pakraščius.

Tie "žvejai" tai buvo persirengę laivyno karininkai. Jų vizitavimo tikslai tik dabar tapo visiems aiškūs—šnipinėjimas!

Bet atsiskaitymo valanda su japonais artėja. Jiems teks ne tik bėgti iš užgrobtų kraštų, bet bus karšta ir jų pačių žemėje. Jie turės nešdintis iš Kinijos bei Mandžiūrijos ir gražinti nepriklausomybę Korejai.

1943 m. pabaigoj Kairo mieste, Egipte, įvyko svarbi konferencija tarp velionies Roosevelto, Čiurčilo ir Kuomintango atstovo Čiang Kaišeko. Ten jie nutarė visomis jėgomis kovoti prieš imperialistinę Japoniją, kol ji bus galutinai ir besąlyginiai sumušta ir išsižadės visiems laikams jėga užgrobtų kraštų paskutinių 50-ties metų eigoje. Pietinis Sachalinas ir Formosa yra tokie japonų grobiai.

Tar. Sąjunga, baigdama karą prieš vokiečius, pradeda vis griežčiau kalbėti su japonų aktyvėjom. Panaikinimas nepuolimo sutarties su Japonija—yra nepaprastai didelės svarbos ir pilnas visokių galimų aktas... Japonija gali netekti ir žuklavimo teisės Ochotsko jūroje, kuria ji naudojasi nuo 1904-5 m. karo.

Japonija bus nugalėta taip jau besąlyginiai, kaip ir Vokietija. Tačiau pergalė būtų nepilna, jeigu būtų pasitenkinta vien tik jos kariuomenės sumušimu, o palikta fašistinių militaristų klika valstybės galvinyje. Jeigu norime, kad rytinėje Azijoje būtų ramu, kad ten daugiau nebūtų kurstoma karo ugnis ir plečiama nesantaikos intrygos, tad reikia pašalinti visą Japonijos imperialistinę gyvatyną, su pačiu pusedieviu karalium—"saule" priešakyje. Negali būti kalbos apie tai, būk karalius esąs geras, tik jo patarėjai blogi. Pati karaliaus-mistiko sistema yra karo priežastimi ir todėl reikia ją su šaknimis išrauti. Japonijos karalius yra toksai jau kriminalinis nusikaltėlis, toksai jau karo kurstytojas ir žmonių žudikas, kaip ir jo bičiulis Hitleris! Tik pašalinus karališkąjį gaivalą iš Japonijos žmonių sąmonės ir valstybės sąvokos—išnyks ten karo šmėklos pavojus, galės kurtis tikra liaudiškai demokratinė santvarka ir įsigyventi taikus kultūrinis, politinis, ekonominis bei socialinis rytinės Azijos tautų bendradarbiavimas.

PERNAI IR ŠIEMET

Lyg baudžiavų kadai seneliai,
Trejus metus lietuviai ėjo,
Prakeikę savo nykšią dalį,
Į rugiapūtę ir į sėją.
Nebuvo niekam dirbti noro,
Nes kas laukuos jų dygo noko
Vergovėj vokiečio nedoro,—
Jau ėmė prakeikti prūsokai.
O šiandie taip smagu ir gera,
Pražydo laukuose jaunysta.
Javai, krūmokšniai, žolės šnara:
—Nebēr jau vokiečio fašisto.
Visi, kurie lygšioliai slėpės,
Išėjo smagūs, balsūs, skardūs,
Darban išėjo iš palėpės—
Ir vėl darbai laukuos tik verda.
Bernai išėjo ir merginos.
Varpais sužvango plieno dalgės.
Ir dirbti daug lengviau, kai žinom,
Kad būsim saugūs ir pavalgę.
Kad nebreikės jau be kepurės
Stovėt prieš vokišką žandara,

Kad, dirbdami šią žemę pūrią
Mes dirbavę Tėvynės barą.
Ir jaunesni ir senesnieji,
Tėvai, močiutės, dėdės, tetos,
Seneliai net—ir tie—išėjo
Nebesikuprindami, statūs.
Visi, visi į bendrą talką.
Ir prieaugliai—ir tie čia vyrai.
Nieks nejaucia, kad jau išalko,
O prakaitas karoliais byra.
O prakaitas čiurkšliais jau pilas,
Ir lino marškinių garuoja,
Bet džiaugias mergina įšilus:
—Ryt baigsim piauti vasarą.
Laukai sulaukė šeiminkų.
Smagu, džiugu, darbinga, gera.
Nors vakar da tiktai nuslinko
Pro tuos laukus siuntiamas karo.
Nors vakar da pro šičia dūmė
Į vakarus fašistų gaujos,
Nors ant sudūžusių pakrūmėm
"Panterų" da garuoja kraujai.

Liudas Gira.

Socialistinė Šalis Įveikė Didįjį Priešą

D. M. SOLOMSKAS

Kada milžiniškos Hitlerio jėgos užpuolė Sovietų Sąjungą 1941 metais, 22 d. birželio, tai ne vien jis ir jo generolai manė, kad jie greitai parbloks darbo žmonių valstybę, bet ir demokratinių šalių "karo specialistai" tą patį pranašavo. Bet V. Molotovas, Sovietų Sąjungos Užsienio Reikalų Komisaras, pirmą karo dieną pareiškė: *"Mūsų reikalas yra teisingas. Priešas bus sumuštas. Pergalė bus mūsų!"*

Tada daug ir gerų žmonių manė, kad Sovietų Sąjunga neatsilaikys prieš Hitlerio ir jo talkininkų karo mašiną, tačiau darbinikiška, socialistinė šalis ne tik apsigynė, bet perkėlė karo veiksmus į pačią Vokietiją.

Kada, pagaliau, Raudonoji Armija pradėjo mušti priešą pačioj Vokietijoje, tai hitlerininkai ir jų pakalikai sakė: "Rusų armija kelis kartus didesnė. Jie turi daugiau tankų, kanuolių ir lėktuvų."

Bet ar tokia padėtis karo jėgų buvo 1941 metais? Toli gražu, ne! Pradžioj karo su hitlerine Vokietija ėjo Italija, Rumunija, Vengrija ir Suomija. Hitleris buvo paveręs visą Europą su jos galinga industrija. Jam patikavo Švedija, per savo žemę perleisdama nacių jėgas. Jo pusėj buvo Turkija, kuri provokavo Sovietų Sąjungos pasienį, kurios generolai sėdėjo Hitlerio ir Mussolinio štabe, karo fronte Sovietų žemėj. Japonija laikė milijono armiją Sovietų pasienį, pasirengus pulti Sibirį. Hitleris turėjo daugiau žmonių, kareivių, ginklų, amunicijos, negu Sovietų Sąjunga. Sovietų Sąjunga buvo užpulta iš pasalių ir nepasirengus.

Tai kodėl Hitleriui nepavyko, kodėl Raudonoji Armija pasidarė galingesnė? Į tai duoda atsakymą M. Kalininas, Sovietų Sąjungos prezidentas sekamai:

"Taip, mūsų karo jėgos dabar yra didesnės, bet tame ir yra geniališkumas maršalo Stalino ir Raudonosios Armijos vadų, kad mes pradžioj mažiau turėdami žmonių, armijos, tankų, lėktuvų ir kanuolių, sugebėjome atsilaukyti prieš vokiečių jėgas ir sudaryti tokias sąlygas, kad dabar mes turime daugiau kareivių, ginklų ir medžiagų, negu priešas."

SOVIETŲ AKTYVUS APSIGYNYMAS.

Hitleris siekė "žaibiško karo" pagalba į porą mėnesių sumušti Sovietų Sąjungą, o paskui atsisukti prieš Angliją ir Ameriką. Jis savo jėgas nutaikė prieš Maskvą, Leningradą ir per Ukrainą į Kaukazą.

Maršalas Stalinas ir Raudonosios Armijos vadai laikėsi strategijos: pradžioj vesti aktyvaus apsigynimo karą, naikinant priešų jėgas ir karo techniką, trauktis gilumon šalies, mobilizuoti savo armiją, pervesti šalies industriją karo gamybai, iškraustyti fabrikus, dirbtuves ir, ant kiek galima, žmones į rytus, ir kada jau priešų jėgos bus aplamdytos, tai pereiti į ofensyvą, sumušti jį Sovietų žemėj ir paskui pribagti jo paties žemėj (Vokietijoje).

Sovietų Sąjungos vadai ir liaudis nei vienu minutei nenustojė vilties, kad jie bus laimėtojai, kad viso pasaulio žmonės, kurie myli laisvę, galų gale apsigyns prieš žvėriškąjį hitlerizmą ir fašizmą bendroj kovoj.

Pusę metų, nuo birželio 21 d. iki gruodžio 6 d., Raudonoji Armija vedė aktyvaus apsigynimo karą. Kova buvo sunki. Kol buvo sumobilizuota ir išlavinta milžiniška Raudonoji Armija, tai dažnai batalionas (apie 1,000 karių) laikydavo divizijos (18,000 karių) frontą. Būdavo tokių atsitikimų, kad raudonarmiečiai apsirisdavo granatomis ir puldavo po vokiečių tankais, draskydavo tas mašinas ir patys žūdavo. Jie aukavosi, kad nepraleidus priešų, kad suteikus savo šaliai laiko pasiruošti karui.

Tuo tarpu vokiečių užimtuose platuose organizavosi partizanų veikimas ardymui prieš užnugarį, kuris daug padėjo Raudonajai Armijai. Taip tik į tris dienas, vasario 3-5 dd., 1943 metais, partizanai nuleido nuo bėgių 66 vokiečių karinius traukinius, sunaikino 13,500 vokiečių kareivių ir oficerių, 62 garvežius, 927 vagonus ir susprogdino 244 tiltus.

Raudonoji Armija besitraukdama, tai vienur, tai kitur sutraukdavo jėgas ir kirsdavo priešiui smūgius. Taip, liepos, rugpjūčio ir

rugsėjo mėnesiai, 1941 m., ištisos hitlerininkų divizijos buvo sunaikintos Smolensko ir Elnės srityj. Prie Odesos vokiečiai ir rumunai neteko apie 250,000 kareivių, prie Taganrogo—35,000, prie Stalino—50,000 kareivių ir 260 tankų, o prie Charkovo—120,000 kareivių ir 450 tankų. Raudonoji Armija pereidama į kontr-ofensyvą 1941 m. gruodįj atsiėmė Rostovą ir Tichviną. Tai buvo pirmas atsitikimas, kad Hitlerio „neįveikiama“ armija buvo ne tik sulaikyta, bet ir grūdama atgal. Bet didžiausias hitlerininkų buvo pralaimėjimas, tai prie Maskvos. Hitleris ten buvo sutraukęs milžinišką jėgą, bet Raudonoji Armija perėjo į ofensyvą ir nuo 1941 m. gruodžio 6 d. iki 1942 m. sausio 15 d., sunaikino virš 300,000 hitlerininkų, 1,100 priešo lėktuvų, 800 tankų, 4,800 kanuolių ir daug kitų ginklų.

Tame pasireiškė maršalo Stalino gabumas, kad jis mokėjo išlaikyti armijos rezervus, mesti juos kaip tik laiku, kada priešas buvo nuvargintas pirmesniais mūšiais, ir išlaimėti.

Hitleris siekdamas parblokti Sovietų Sąjungą, beprotiškai eikvojo savo armiją ir ginklus. Jis grūdė vis naujas divizijas ir ginklus, kaip į kokį malūną, kad atsiekti „žaišo karo“ pergalę.“ Ir to pasekmė, į keturis mėnesius karo, iki 1941 m. lapkričio 7 d., jis jau neteko Sovietų fronte 4,500,000 kareivių ir oficerių užmuštais, sužeistas ir dingusiais.

PIRMAS RAUDONOSIOS ARMIJOS OFENSYVAS

Raudonoji Armija pereidama į ofensyvą prie Maskvos, ne vien priešą jėgas ten sunaikino, bet išvystė savo ofensyvą nuo Leningrado iki Juodųjų Jūrų, kuris tęsėsi iki 1942 metų pavasario.

Bėgyj šio ofensyvo Raudonoji Armija atsiėmė daug miestų, atmetė priešus toli nuo Sovietų sostinės, vietomis nustūmė hitlerininkus net iki 260 mylių atgal į vakarus. Tai buvo didelis smūgis Hitlerio armijoms.

NAUJAS HITLERIO OFENSYVAS IR STALINGRADAS

Hitleris šiek-tiek atsigavo nuo Raudonosios Armijos smūgių, išreikalavo naujų jėgų iš Italijos, Rumunijos, Vengrijos, Suomijos, ir 1942 metais, vasarą, išnaujo pradėjo ofensyvą pietų fronte linkui Kaukazo ir Stalingra-

do. Jis siekė paimti Stalingradą, apeiti Maskvą iš rytų pusės, sunaikinti Raudonąją Armiją ir baigti karą Sovietų Sąjungoj pirmą, negu Anglija atsigaus nuo nacių smūgių ir Jungtinės Valstijos pasiroš karui.

Bet jeigu 1941 metais Hitleris ir jo talkininkai vedė ofensyvą prieš Sovietų Sąjungą išilgai 2,000 mylių frontą, tai 1942 metais jis jį jau vystė tik ant 300 mylių fronto.

Nepavyko vokiečiams prasimušti per Raudonosios Armijos apsigynimus Oriolo ir Voronežo srityse, bet jie nuėjo toli į Priekaukaziją, pasiekė Mozdoką ir prasimušė linkui Volgos ties Stalingradu, nors tas jiems ir daug kainavo. Prasidėjo žiaurus mūšiai dėl Stalingrado.

Pusę metų demokratinio pasaulio akys buvo nukreiptos į Stalingradą, kur gatvėse ėjo mirtina kova. Tris mėnesius hitlerininkai puolė Stalingradą, bandydami paimti jį, kur jie neteko 36 divizijų, kalnus ginklų ir amunicijos. Ir tris mėnesius Raudonoji Armija naikino Stalingrado srityj apsuptus hitlerininkus.

Kaip visiems žinoma, Stalingrado kovos baigėsi visiškų hitlerininkų susmukimu. Sovietų generolas N. Beliajevas rašo, kad Raudonoji Armija per tas kovas suėmė 343,000 hitlerininkų, jų tarpe ir jų vadą maršalą von Paulius. Bendrai, vokiečių nuostoliai prie Stalingrado siekė apie milijoną kareivių ir oficerių. Be to, ten Hitleris neteko daugiau tankų, kanuolių ir kitų ginklų, negu Francija ir Anglija jų turėjo karo pradžioj. Prie Stalingrado Raudonoji Armija uždavė tokį smūgį Hitlerio armijai, kokio dar pasaulyj jokia armija nebuvo turėjusi.

Po Stalingrado Raudonosios Armijos ofensyvas tęsėsi kelis mėnesius Priekaukazijoje, Kubanėj, Dono srityj ir Ukrainoj. Raudonoji Armija atmetė priešus į vakarus nuo 600 iki 700 mylių.

SUSMUKO PASKUTINIS HITLERIO BANDYMAS

Kadangi per du metus vasaros laiku Hitlerio jėgos ėjo pirmyn, o žiemos laiku Raudonoji Armija vedė ofensyvą, tai hitlerininkai išvystė teoriją, būk Raudonoji Armija negalinti vasarą vesti ofensyvo, būk „vasara vokiečiams priklauso.“

Hitleris ir jo talkininkai, sukuoę naujas jėgas, 1943 m. liepos 5 dieną pradėjo ofensy-

vą Kursko srityj. Hitleris pareiškė, jog tai būsias "paskutinis ir pergalingas ofensyvas."

Septynias dienas hitlerininkai veržėsi pirmyn, bet niekur jiems nepavyko prasilausti per Raudonosios Armijos apsigynimą. Liepos 12 d. jau Raudonoji Armija perėjo į užpuolimą, o rugpjūčio 5 dieną išlaisvino Oriolo ir Belgorodo miestus, tai yra, centrą, iš kur hitlerininkai vedė savo ofensyvą.

I mėnesį laiko, nuo liepos 5 iki rugpjūčio 5 d., Raudonoji Armija, šioj srityj, vien užmušė 120,000 vokiečių ir sunaikino 4,605 tankus, 3,623 kanuoles, 11,000 trokų ir 2,492 lėktuvus. Susmuko paskutinis Hitlerio bandymas įveikti darbo žmonių valstybę.

DIDYSIS RAUDONOSIOS ARMIJOS OFENSYVAS

Raudonosios Armijos pradėtas ofensyvas Kursko srityj nesibaigė ištrenkus vokiečius iš Sovietų žemės, bet buvo tęsiamas iki galutinio priešo sumušimo. Nesulaikė darbo žmonių armijos nei Karpatų ir Transilvanijos kalnai, nei galingosios Desnos, Dniepro, Bugo, Dniestro, Dunojaus, Tisos ir Odros upės. 1944 metai buvo didžiųjų Raudonosios Armijos pergalių metai ir priešo pralaimėjimo metai.

ANTRASIS STALINGRADAS IR KRYMAS

Vasario mėnesį, 1944 m., Raudonoji Armija apsupo dešimtis vokiečių divizijų Korsunio srityj. Po 12-kos dienų kova baigėsi tuo, kad 65,000 priešų buvo užmušta, 18,000 suimta ir sunaikinta daugybė ginklų. Jokios vokiečių pastangos nepajėgė išgelbėti apsuptuosius.

Balandžio mėnesį prasidėjo Krymo išlaisvinimas. Raudonoji Armija vadovystėj maršalo F. Tolbuchino įsiveržė į Krymą iš šiaurių, o komandoj gen. A. Jeremenkos iš Kubaniaus patraukė į Kerčį. I mėnesį laiko Krymas buvo išlaisvintas iš priešo nagų. Gegužės 10 d. tapo išlaisvintas ir didvyriškasis Sevastopolis. Kryme hitlerininkai neteko 62,000 belaisvių ir 50,000 užmuštais kareivių ir oficerių. Sovietų laivynas ir orlaivynas nuskandino 191 priešo laivą.

SMŪGIS PRIEŠUI SUOMIJŲ

Suomijos fašistai dėjo viltį ant naujai atstatytos Mannerheimo Linijos, Hitlerio divizijų ir anti-sovietinių elementų veiklos demo-

kratinėse šalyse. Bet Raudonoji Armija, vadovystėj maršalų L. Govorovo ir Mereckovo, kirtu priešui smūgį, sulaužė įsitvirtinimų liniją ir birželio 21 d. išlaisvino Viborgo miestą.

Po šių smūgių Suomijos valdonai pasirašė su Sovietų Sąjunga ir Anglija paliaubas, sutiko atsteigti 1940 metų sieną, atsisakė nuo Pečengos prieplaukos, pasižadėjo padėti išvairyti ar suimti savo "draugus" vokiečius fašistus ir uždaryti fašistines organizacijas.

IŠLAISVINIMAS LIETUVOS IR BALTRUSIJOS

Birželio 23 d., 1944 m., Raudonoji Armija, vadovystėj generolų Bagraminu, Černiachovskio, Zacharovo ir maršalo Rokossovskio pradėjo ofensyvą Baltarusijoje. Galingais smūgiais tapo sudaužyta "Faderlando Linija," į savaitę laiko suėmė 150,000 vokiečių ir užmušė 50,000. Liepos 3 d. buvo išlaisvintas Minskas, Sovietų Baltarusijos sostinė, liepos 13 d. — Vilnius, Tarybų Lietuvos sostinė ir rugpjūčio 1 d. — Kaunas. Netrukus buvo išlaisvinta visa Lietuvos žemė ir galingoji Raudonoji Armija perkėlė mūšius į Rytų Prūsiją.

KIŠINEVO IR JASSŲ APSUPIMAI

Rugpjūčio 23 d. Raudonoji Armija, vadovystėj maršalų F. Tolbuchino ir R. Malinovskio, pradėjo veiksmus prieš vokiečius ir rumunus Bessarabijoje. I trumpą laiką hitlerininkai neteko vien užmuštais 150,000 ir 256,000 belaisvių kareivių ir oficerių. Bessarabijoje į Raudonosios Armijos rankas pateko 33,000 trokų, 338 lėktuvai, 830 tankų, 3,500 kanuolių ir daug kitų ginklų.

Raudonoji Armija perkėlė kovas į Rumuniją. Rumunijos karalius Michailas areštavo fašistinį diktatorių Ionu Antonescu, pasidavė Jungtinėms Tautoms ir karą paskelbė hitlerinei Vokietijai.

Raudonoji Armija perkėlė karo veiksmus į Bulgariją ir netrukus pasiekė Jugoslaviją, kur išvien su jugoslavų partizanais, vadovaujamais maršalo Tito, išlaisvino Belgradą, šalies sostinę. Prasidėjo Balkanų apvalymas nuo hitleriškos ir fašistiškos nešvaros.

HITLERINĖ VOKIETIJA LIKO VIENA

Raudonoji Armija įžengė į Vengriją ir paigoj 1944 metų apsupo Budapeštą, Vengri-

jos sostinė, kuri po septynių savaičių žiaurių kovų buvo paimta. Vengrijos susiorganizavo nauja vyriausybė, kuri pasidavė Jungtinėms Tautoms ir paskelbė karą Vokietijai.

Taip, jeigu 1944 metų pradžioje Bulgarija, Rumunija, Vengrija ir Suomija bendrai sudarydamos apie 3,000,000 armiją, dar tebebuvo Hitlerio pusėj, tai metų pabaigoj jos jau buvo pasitraukusios iš to logerio ir net paskelbusios karą Vokietijai. Taip liko prieš Jungtines Tautas Europoj viena Vokietija.

ISLAISVINIMAS LENKIJOS

1945 metais sausio mėn. Raudonoji Armija, vadovystėj maršalų Rokossovskio, Žukovo ir Konevo, pradėjo generalią ofensyvą išlaisvinimui Lenkijos, o generolas Černiachovskis — Rytų Prūsijoj.

Sausio 17 d. išlaisvinta Varšava, Lenkijos sostinė. Rytų Prūsijoj apsupta ir sunaikinta apie 200,000 hitlerininkų. Tai buvo jiems Antrasis Žalgoris! Raudonoji Armija greitai užėmė industrinę Sileziją, perėjo Odros upę ir pasiruošė bendriems smūgiams su Amerikos ir Anglijos armijomis, ateinančiomis iš vakarų pusės.

Maršalas Stalinas vasario 23 d. sakė: „Išilgai 750 mylių frontą Raudonoji Armija su laukė galingą vokiečių įsitvirtinimų liniją, kurią jie per daugelį metų ruošė... Nutrenkė vokiečius nuo 165 iki 350 mylių į vakarus... Per 40 dienų ofensyvą Raudonoji Armija išlaisvino 300 miestų, apie 100 karinių fabrikų, gaminančių tankus, lėktuvus, kanuoles ir amuniciją, paėmė virš 2,400 geležkelių stočių... suėmė 350,000 vokiečių kareivių ir oficerių ir nelaisvę ir užmušė iki 800,000 hitlerininkų, paėmė 3,000 lėktuvų, 4,500 tankų, 12,000 kanuolių ir daug kitų ginklų.“

Išlaisvinus Lenkiją Raudonoji Armija iš rytų ir pietų užgulė ant Vokietijos, tuo tarpu Amerikos, Anglijos ir Kanados armijos iš vakarų ir pietų, kad pačiame hitlerizmo lizde (Vokietijoje) padaryti jam galą, kad daugiau jis nesudarytų pavojaus laisvajai žmonijai.

SOVIETŲ LIAUDIES DIDVYRIŠKUMAS

Generolas E. Šilovskis rašo: „Raudonoji Armija turi pirmos rūšies karo techniką ir kaunasi besinaudodama geriausiu karo mokslu, kurį išvystė maršalas Stalinas. Stalino karo mokyklos maršalai ir karininkai jau įrodė

kovos lauke savo pirmenybę ant priešo.“

Maršalas Stalinas 1944 m. lapkričio 7 d. pareiškė: „Dabar Raudonoji Armija turi ne mažiau, bet daugiau tankų, kanuolių ir lėktuvų, negu vokiečiai. Kas liečia mūsų ginklų kokybę, tai jie stovi kur kas aukščiau už karinius vokiečių ginklus.“

Iš kur Raudonoji Armija gavo tų ginklų? Dalį jų Sovietų Sąjunga gavo Amerikoje ir Anglijoje, bet tik dalį to kiekio, kiek jų jai reikia. Pavyzdžiui, per tris metus karo ji iš Amerikos ir Anglijos gavo 8,026 tankus, o kovos lauke neteko 49,000, tai yra, 6 kartus daugiau; gavo 12,000 lėktuvų, o neteko — 49,000; gavo 4,300 kanuolių, o neteko 48,000, tai yra, net 12 kartų tiek.

Stalinas toliau sakė: „Pereitieji metai pasižymėjo naujais pasisėkimais pramonėje, žemdirbystėje ir važtuotėje, nauju mūsų karinės ekonomijos kilimu... Mūsų fabrikai pagaminavo daug kartų daugiau lėktuvų, kanuolių, tankų, minosvaidžių ir amunicijos, negu karo pradžioje. Sunkiausias žemės ūkio atsteigimo darbas jau praėjo...“

„Kaip mes negalėtume kariauti ir laimėti be naujovinių ginklų, lygiai taip negalima kovoti ir laimėti be maisto. Ketvirtaisiais karo metais Raudonajai Armijai netrūka maisto, ačiu kolektyvių valstiečių pasiryžimui.“

Sovietų Sąjungos žmonės, visi kaip vienas stoji į darbą pergalei. Kovos lauke jie kovojo sunkiai ir laimėjo. Raudonosios Armijos sunkias ir pergalingas kovas įamžino Leningradas, Sevastopolis, Stalingradas, Maskva, Krymas ir šimtai kitų kovų. Šioj sunkioj kovoje milijonai kovūnų ir vadų įgijo didžiausį sugabumą. Milijonai jų atidavė ir gyvastį už žmonių laisvę.

Tuo laiku užfrontė vyrų, moterų ir net vaikų, energingai dirbo, kad Raudonoji Armija, laivynas ir orlaivynas būtų aprūpinti reikmenimis, kad žmonės turėtų maisto, apsirengimo ir kitų būtinų reikmenų. Ir tas pasiryžimas apėmė visus ir visas, nepaisant tautų skirtumo. Šis socialistinės santvarkos vieningumas ir liaudies pasišventimas ir suteikė pergalei. Socialistinė santvarka paėmė viršų ant fašistinės santvarkos.

Kaip yra Sovietų Sąjungos liaudis vieninga ir pasišventusi, paliudija ir tas faktas, jog

(Tąsa ant 103 pusl.)

Jaltos Konferencija

V. ANDRULIS

I.

Vasario 4 iki 11, 1945 metų, Livadija Paoliuje, Jaltos, įvyko istorinė konferencija Trijų Didžiųjų—Amerikos Jungtinių Valstijų prezidento Franklin D. Roosevelto, Sovietinių Socialistinių Respublikų Sąjungos premjero Josif V. Stalin ir Didžiosios Britanijos ministerio pirmininko Winston Churchill.

Jalta yra pamaro miestelis apie 28,000 gyventojų. Jis yra Krymo pusiasalyje, tarp Juodųjų ir Azovo marių.

Jalta buvo Senosios Rusijos carų ir jų dvariškių žieminis rezortas. Čia linksmai ir prabangiai sau gyveno ir lėbavo carai ir jiems artimi.

Jalta dabar yra poilsio vieta darbininkams ir valstiečiams. Čionai tūkstančiai paliepusių ir darbe užsitarnavusių gauna poilsį, sustiprina savo sveikatą.

Livadija dabar yra liaudies poilsio namas.

PRADŽIA

Pirma Jaltos, įvyko kitos konferencijos. Sausio 14, 1943 metų, prezidentas Rooseveltas ir premjeras Churchill laikė konferenciją Kasablankoj (Casablanca), Afrikoj.

Lapkričio 22, 1943 metų, Irano sostinėj Teherane konferavo Rooseveltas, Churchillis ir Stalinas. Čionai ypač sustiprinta vieningas veikimas karo laimėjimui.

Jaltos konferencija betgi bus visų jų svarbiausia. Apie ją tad reikia plačiau pakalbėti.

KONFERENCIJOS SIEKINIAI

Du vyriausi siekiniai Jaltos konferencijoj buvo:

a) *Sumušti hitlerinę Vokietiją juo greičiau ir su juo mažiau nuostolių Jungtinėm Tautom.*

b) *Pagrįsti pamatą tarptautiniam santykiavimui, kad užtikrinus taiką ir tvarką po karui, ir padaryti galą agresijoms ir karams.*

Pirmasis siekinys baigiamas vykdyti. Po Jaltos konferencijos buvo geriau suderinti

karo žygiai trijų didžiųjų valstybių armijų ir Vokietijai buvo teikiama tokie smūgiai, kurie padarė galą hitlerizmui.

Amerikiečių ir anglų žygiai prieš japonus ir pagaliau Sovietų Sąjungos denunciacijimas neutralumo sutarties su Japonija rodo, kad ir Japonijos fašizmui ir militarizmui teks tas pats likimas, kaip ir nacizmui.

Faktinai, Jaltos nutiesta pagrindas visiškam fašizmo sumušimui Europoj ir Azijoje ir kur tik jis yra.

Jaltos konferencijoj užakcentuota Vokietijai ir Japonijai besąlyginis pasidavimas, o tai reiškia:

a) Galą nacizmui ir visoms jo organizacijoms ir institucijoms.

b) Galą Vokietijos militarizmui ir jo įtakoms vokiečių gyvenime.

c) Galutiną Vokietijos nuginklavimą, galą jos karo reikmenų dirbimui, ir tt.

d) Tai reiškia skaudų nubaudimą karo kriminalistams.

e) Pagalios, tai reiškia privertimą nacių atstatyti sugriautus SSSR ir kitų šalių miestus, sunaikintas industrijas, išdraskytą ūkį.

Atsiekimui to reikalinga sudaryti tarptautinė organizacija. Tam nutarta laikyti San Francisco mieste, Jungtinėse Valstijose, konferencija visų Jungtinių Tautų ir visų tų, kas stojo karan prieš Vokietiją ir Japoniją.

Tokia konferencija prasidėjo balandžio 25, šįmet.

RUBEŽIŲ KLAUSIMAS

Jaltos išdiskusuota ir išspręsta rubežių klausimas, ypač Sovietų Sąjungos ir Lenkijos.

1919 metais prezidentas Woodrow Wilson ir Britanijos užsienio ministeris George N. Curzon nustatė Lenkijos ir Sovietų rubežių tokia vieta, jog kur dauguma ukrainiečių ar baltarusių, tektų Sovietų Sąjungai, o kur dauguma lenkų, būtų priskirta Lenkijai. Tas rubežius paskui pavadinta Curzono Linija.

Jisai palieka Vilniją Lietuvai, Brest-Li-

tovska ir Lvovą Baltarusijai ir Ukrainai. Ta linija eina nuo kampo pietinės Lietuvos iki Čechoslovakijos sienos.

Lenkijos valdonai betgi su tuo nesiskaitė ir pagalba Francijos armijos prisijungė didelės dalis Ukrainos, Baltarusijos ir Lietuvos (Vilniaus sritį).

Jaltoj sutikta, kad Curzono Linija būtų Lenkijos ir SSSR rubežius, daleidžiant nukrypimus nedaugiau 8 kilometrų į rytus nuo tos linijos, kur pasirodytų daug lenkų.

Konferencijoje taipgi sutikta, kad esama provizionalė Lenkijos valdžia pasilieka, bet ji turi būti gerokai praplėsta priimant jona atstovus ir tų demokratinių grupių, pačioje Lenkijoje ir užsienyje, kurios dar neturi atstovybės dabartinėje laikinoje Varšavos valdžioje. Tai reikalinga Lenkijos apvienijimui, kad jos valdžia remtųsi juo platesniais žmonių sluogsniais.

Lenkijos valdžios galutinam sutvarkymui paskirta komisija iš W. Averell Harriman, Jungtinių Valstijų ambasadoriaus Sovietų Sąjungai; V. Molotovo, Sovietų Sąjungos užsienio reikalų komisaro, ir Sir Archibald Clark-Kerr, Britanijos ambasatoriaus Sovietų Sąjungoj. Komisijos buveinė nuskirta Maskvoj.

Jugoslavijos klausimu užgirta maršalo Broz-Tito sutartis su Jugoslavijos tremtinės valdžios premjeru Dr. Subasiču, ir jie paraginti tuoju vykdyti gyvenimą tą susitarimą, kad apvienijus šalį, paskubinus jos galutiną išlaisvinimą ir atsteigimą.

Lenkijos klausimu, prezidentas Rooseveltas savo kalboj Kongresui sakė:

"Gera žinoma, jog į rytus Curzono Linijos dauguma žmonių yra ukrainai ir baltarusiai, o į vakarus dauguma lenkų. Jau ir 1919 metais Aliantų atstovai nusprendė, kad Curzono linija būtų rubežius tarpe tų šalių.

"Aš esu įsitikinęs, jog susitarimas Lenkijos reikale yra geriausias galimas šiose sąlygose dėl laisvos, nepriklausomos ir pasiturinčios lenkų valstybės."

FRANCŪZIJA

Francūzijos klausimu Jaltos konferencija sutarė:

Nugalėjus Vokietiją ir okupuojant ją iki ji galutinai susitvarkys, Francūzijai taipjuo bus

paskirta zona, kurią francūzai valdys.

Francūzija taipgi sutarta kviesti būti viena penkių didžiųjų valstybių šaukimui San Francisco konferencijos.

Laikinoji francūzų valdžia atsisakė atsakomybės šaukimo konferencijos, bet ji dalyvauja konferencijoje.

Francūzija Jaltoj priskirta viena penkių didžiųjų valstybių—kitos keturios yra Jungtinės Valstijos, Sovietų Sąjunga, Britanija ir Kinija.

KAIP SU PABALTIOJ ŠALIMIS?

Amerikos lietuviams svarbu, ar Lietuvos klausimas svarstyta? Taipgi ar svarstyta Latvijos ir Estijos klausimas?

Pasirodo, kad Lietuvos ir kitų Pabaltijo šalių klausimas skaitoma išspręstu dar prieš karą, kuomet tos šalys nusibalsavo prisidėti prie Sovietų Sąjungos.

Tų šalių valdžios pasiliko, tik jos buvo pasitraukusios iš karo lauko giliau Sov. Sąjungon. Kada tos šalys tapo išlaisvintos, jų valdžios vėlei grįžo ir veikia. Tose šalyse rinkimai tik atidėti, kaip visoj SSSR rinkimai atidėti einant karui. Jų valdžios taipgi yra jų pačių reikalas, kuris neliečia kitas Jungtines Tautas, kaip Čechoslovakijos ar Britanijos valdžios klausimas yra jų pačių vidinis reikalas.

Latvijos ir Estijos rubežiai irgi jau nustatyti prieš karą. Su Lietuva yra kitaip. Per šimtmečius Lietuva buvo padalinta į "didžiąją" ir "mažąją." Lietuva taipgi neturėjo tinkamo uosto.

Laike šio karo Lietuva atsiėmė Klaipėdą—uostą ir visą sritį. Po karui ji taipgi gaus ir Tilžę ir Karaliaučių.

Ir Prezidentas Rooseveltas ir premjeras Churchill savo kalbose apie Jaltos susitarimus pabrėžė, jog Lenkijai bus priskirta tik ta dalis Rytų Prūsijos, kuri yra į pietus ir vakarus nuo Karaliaučiaus.

Visa Prūsų Lietuva teks Tarybinei Lietuvos Respublikai. Tuo būdu Lietuva bus suvienyta ir padidinta. Ji turės kelis svarbius uostus.

Amžiais reikštas lietuvių troškimas—"duryti ir marias," taipgi visų lietuvių viena valstybė—išsipildys.

Nuo 1920 iki 1939 metų Lietuva neturėjo

ir Vilniaus ir visos tos srities su apie 900,000 gyventojų. Vilniaus sritį ir patį tą seniausią miestą ir Lietuvos sostinę bet gi Lietuvai grąžino Sovietų Sąjunga spalį 28, 1939 metais.

Lietuva tuomet jau gerokai padidėjo. Gaudama Prūsų Lietuvą, ji bus vėlei apvienyta ir žymiai padidinta.

Atrodo, kad šis klausimas buvo svarstytas bendrai su Lenkijos rubežių klausimu, nes Lietuva rubežiuojasi su Lenkija, o šios rubežiai gerokai pakeisti.

Nuo 1920 metų Lenkija turėjo dideles dalis Ukrainos, Baltarusijos ir Lietuvos. Dabar ji neturės tų dalių, bet ji gaus "lenkiškasias dalis," pirmiau Vokietijos valdomas—Pomorę ir Sileziją. Lenkija taipjau gauna uostus Gdynią ir Gdanską (Danzig) ir kelis mažesnius.

TVARKA EUROPOJ

Jaltos konferencija suderino Trijų Didžiųjų politiką pagalbai tautoms išsilaisvinti iš nacių verguovės, taipgi, kad jos galėtų demokratiniiais būdais išspręsti savo opiausius politinius ir ekonominius klausimus.

Tvarka Europoj turi būti įvykdyta ir visų šalių ekonominis gyvenimas atsteigtas tokiais būdais, kad išvaduotos tautos galėtų naikinti paskutinius fašizmo likučius ir susikurti demokratines įstaigas, kokių nori tų šalių žmonės.

Einant Atlanto Čarteriu, visos tautos turi teisę išsirinkti sau valdžias, taipgi visoms naciais pavergtoms tautoms atsteigiama nepriklausomybė.

Kad Trijų Didžiųjų bendradarbiavimas geriau eitų, nutarta laikyti visų trijų užsienio ministerių reguliarius pasitarimus.

VIENYBĖ IR KOOPERAVIMAS

Konferencijos dalyviai išleido visų bendrą pareiškimą, kuriame jie sako:

"Mūsų konferencija Kryme išnaujo patvirtino bendrąjį mūsų pasiryžimą išlaikyti ir sustiprinti būsimojų taikoj tų tikslo ir veiksmų vienybę, kuri užtikrino Jungtinėms Tautoms pergalę šiam kare."

Vienybė sustiprinta, kooperavimas dar padidintas. Prezidentas Rooseveltas, kalbėdamas Kongresui (abiems butams) 1945 m., kovo 1, sakė, jog Jaltos konferencijoj buvo diskusijų:

"Bet gale jų, kiekvienu klausimu, prieita vieningo sutikimo. Ir daug svarbiaus kaip žodžiais sutikimas, aš galiu sakyti, jog prieita prie minties vienodumo ir surasta būdai veikti išvien."

Jaltos konferencija sustiprino ir padidino vienybę tarpe Jungtinių Tautų.

Ji žymiai padidino Amerikos žmonių vienybę karo laimėjimui ir taikai. Dalis ir buvusių prieš Rooseveltą ir jo administraciją po šios konferencijos pasisakė už jos nuosprendžius. Gera dalis republikonų užgyrė konferencijos nutarimus.

Prieš ją tebeina tik aršūs izoliacininkai ir tie, kas nori fašizmo laimėjimo. Bet kadangi jie nedrįsta atvirai tai sakyti, tai smerkia konferenciją neva dėl jos "mažųjų tautų teisių paneigimo" ir "pasidavimo Stalinui."

Šie elementai ypač pravirko dėl Lenkijos "skriaudos." Jie užmiršta, kada senoji Lenkija buvo apskriaudus daugelį tautų, kad apie trečdalis pilsudskinės Lenkijos žmonių buvo tautinės mažumos, ir kad jos teisių neturėjo, taipgi, kad Lenkijoj ėjo aršios kovos ir tautinės mažumos buvo brutaliai persekiojamos. Jie užmiršta ir tai, kad Lenkija gauna svarbesnes dalis žemės, negu grąžinamos Ukrainai, Baltarusijai ir Lietuvai. Jiems ir nereikia tai atsiminti. Jie puola Jaltos konferenciją ne dėlto, kad jos nutarimai negerai, bet dėlto, kad jie nedrįsta atvirai fašizmą palaikyti, kad jiems reikalinga priedanga savo atakoms ant Trijų Didžiųjų, ir kad kenkti karo pastangoms.

Tie elementai bijo demokratijos išsiplėtojimo, o fašizmo visiško sumušimo.

PASEKMĖS

Jaltos konferencijos pasekmės jau ir dabar pasireiškia. Viena jų yra geresnis suderinimas karinių žygių.

Antra, taip jau labai svarbi, tai SSSR žygis prieš Japoniją. Tatai labai gerai paveikė ir Amerikos žmones. Daugelis žmonių, kurie dar skeptiškai žiūrėjo į SSSR, kurie bijojo "Stalino užkulisinių motyvų," dabar mato savo klaidą ir ima pilnai pasitikėti Jaltos konferencija ir Sovietų Sąjunga.

Visų žmonių, kurie trokšta fašizmo sumušimo ir kurie laukia taikos, viltys žymiai pakilo, padidėjo. Tas dar labiau stiprina Ameriką (Taša ant 95 pusl.)

GARANTUOTA METINĖ ALGA VISIEMS

PHILIP MURRAY
C. I. O. Prezidentas.

Kiekvienas pokarinis planas viena ar kita prasme turi siekti vyriausiai šeimos gyvenimo išlaikymo, tai yra, aprūpinimo darbu visų, kurie pajėgia ir nori dirbti. Be teisės apsirūpinti save ir aprūpinti savo šeimą žmonišku gyvenimu negali būti pagarbos žmogui. Kai žmogui, norinčiam dirbti, atima tą teisę, jis nebeskaitomas moraliniai lygiu su kitais žmonėmis. Toks žmogus jaučias socialiniai paniekinti. Bedarbiai jaučiasi visuomenės nebepageidaujami. Tikrai darbas ir ta atsakomybė, kuri yra susijęs su naudinga darbu, pajėgina žmones jaustis reikalinga visuomenės dalimi.

Aš tikiu, jog su šia mintimi sutinka visi, tiek iš moralinio, tiek iš socialinio, tiek iš ekonominio taškaragio. Bet kaip mes galėtume pasiekti ir išlaikyti galimybę visiems turėti darbus? Tai problema, kuri apeina mus visus, ar būtomėme darbo unių nariai, ar ne. Man atrodo, jog laisvė nuo nedatekliaus yra vyriausia iš visų keturių laisvių, kurių mes visi trokštame. Jei tų keturių laisvių mes pasaulio žmonėms neduosime, jie gali sugriauti ekonominę santvarką visur. Kas gi laukia Amerikos? Kas mūs šaliai atsitiks po karo?

Pirmiausias visų teisingai protaujančių piliečių susirūpinimas yra laimėti karą—laimėti taip greitai, kaip tik galima. Bet nėra tokio žmogaus, kuris manytų, jog nugalėjimas Hitlerio arba mūsų priešų besąlyginis pasidavimas išspręs visas pasaulio problemas.

O ar pasaulio problemas bus ar nebus išspręsti, abelnai, priklausys nuo to, ką mes darysime su darbais. Nedarbas gimdo vargą ir ligas; nedarbas gimdo kraujo liejimą; nedarbas neša mirtį. Bet vienintelė nuo nedarbo gyduolė yra darbas. Mes turime sukurti tokią ekonominę santvarką, kuri aprūpins žmones pastoviu darbu. Bet darbai neatsiranda automatiškai. Jie neateis savaime. Pasiėkimui to reikia rimto protavimo, drąsaus planavimo ir nuosirdaus visų grupių bendradarbiavimo. Nebandykite mažinti tuos sunkumus, kuriais prisieina susidurti siekiant to idealo.

Karo laimėjimas sugrąžins į civilinį gyve-

nimą iš karinės tarnybos dešimtį milijonų vyrų ir moterų. Pergalė taipgi paleis kitus dvidešimt ar dvidešimt penkis milijonus iš karo gamybos. Kokių dvidešimties milijonų dolerių vertės įmonių ir įrengimų, kurie dabar naudojami karinėje gamyboje, bus pridėta prie mūsų pramoninės galybės. Tuo tarpu didžioji mūsų dabartinių įplaukų dalis, kurią suteikia valdžia formoje karinių kontraktų, bus beveik visai sustabdyta. Tai tokios yra tūlos šios problemos fazės. Štai klausimas, kuris atsistoja prieš mus: Ar mes galime pilnai paversti mūsų galybę gaminti karo įrankius į gaminimą daiktų, reikalingų žmonijai taikos metu?

Šiomis keliomis pastabomis aš bandžiau paduoti motyvus, kuriais pasiremiant Jungtinė Plieno Darbininkų Unija prieš metus laiko įdėjo į savo algų reikalavimą dėl plieno pramonės garantuotą minimum metinę algą. Mes nesigiriamo, kad mes vieni tematome ką reikškia nedarbas mūsų ekonomijai, žmogui ir šeimai. Tuos dalykus instinktyviškai žino kiekvienas. Taip pat dauguma mūsų žinome, kiek nedarbas padaro žalos ir pačiai pramonei...

Metinės algos pasiūlymas nėra vien tik plieno pramonės reikalas. Karinio Darbo Taryba taip pat tą pasiūlymą svarsto dėl automobilių, mėsos ir kitų pramonų. Bet šiose diskusijose dėl parankumo kalbėsime specifškai apie garantuotos (užtikrintos) metinės algos pritaikymą plieno pramonei. Trumpai suglaudus, garantuota metinė alga, kaip mūsų unija siūlo, reikšia, kad samdytojai turi aprūpinti savo darbininkus keturiomis dešimtimis darbo valandų savaitėje per penkiasdešimt dvi savaites. Tatai sudarytų 2,080 darbo valandų. Ta skaitlinė būtų padauginta ant tiek, kiek kuris darbininkas uždirba per valandą. Jei, daleiskime, darbininkas ne iš jo priežasties negauna užsidirbti tos minimum sumos per metus, kompanija turi dadėti bei išlyginti skirtumą.

Šioje garantuotos metinės algos įdėjoje nėra nieko socialistiška arba revoliucioniška.

Ta idėja nieko nereikštų, jeigu ji būtų saumylškas planas, bei taikoma suteikimui pagalbos tik keletui žmonių. Mūsų pramonė ją turi priimti su tuomi supratimu, jog jinau naudinga tautinei gerovei, supuola su visos tautos interesais, su interesais visų žmonių per visą šalį. Ta idėja turi perviršyti pardavinėjimą miestų gatvių kampuose obuolių nedarbo metu.

Mes tikėjome, kad šis mūsų unijos ištatytas reikalavimas susilauks plačių diskusijų. Taip ir atsitiko. Pirmiausia prabilo plieno pramonės atstovai. Jie sako, kad metinė alga yra pageidaujama, bet *nepraktiška*. Tuomi netenka stebėtis. Jie kadaise taip sakė apie aštuonias darbo valandas. Jie taip sakė apie keturių dešimtų valandų darbo savaitę. Taip, prieš ketvirtą dešimtį metų jie sakė, kad darbininkų kompensacija yra nepraktiškas dalykas. Bet jie klydo visais atvejais. Mes tikime, jog jie klysta ir dabar.

Garantuotos metinės algos ekonominio pamato praktiškumas ir sveikumas jau tapo įrodyta tūlose privatinėse pramonėse. Už pavyzdį turime George A. Hormel & Co. mėsos pakavimo taip vadinamą "Minnesotos Eksperimentą." Tasai planas yra įdėtas į C.I.O. unijos kontraktą su kompanija. Kiekvienam tos kompanijos darbininkui užtikrinama penkiasdešimt dvi vienodos algos per metus. Planas dirba gerai. Po dešimties metų išbandymo, 1940 metais buvo įrodyta, kad 99 nuoš. minėtos kompanijos darbininkų dirbo pilną laiką. Tas pasisekimas dar įspūdingesnis bus, jeigu mes atsiminsime, kad mėsos pramonė yra viena tų, kuriose darbo jėgų kaiteliojimas yra labai aukštas.

Labai svarbu ir tas, kad garantuota metinė alga labai daug geros padarė visam Austin miestui, kuriame mėsos pramonė vyrauja. Šis Hormel planas buvo nuodugniai išstudijuotas Minnesotos Universiteto. Jack Cernick rašo: "Metinės algos planas bent jau dalinai yra atsakomingas už pagimdytą Austine daugiau naujų darbų ir už tai, kad šio miesto ekonominio gyvenimo didžioji stabilizacija rymo ant sveikų pamatų."

Paprastai apie plieno pramonę kalbama kaip apie "kunigaikščio" ir "elgetos" pramonę. Tatai ypač tiesa, kas liečia tos pramonės darbininkus.

Visoje šios šalies istorijoje nebuvo ir nega-

lėjo būti pastovaus algų pastato, nes visuomet eidavo lenktynės už darbus tarpe bedarbių ir dirbančiųjų. Bedarbis sudaro pavojų tam, kuris dirba—pavojų jojo saugumui, nes anas stengiasi iš jo tą darbą paveržti. Bedarbio ekonominė būklė taip gsdina jį, jog jis pasiryžęs dažnai dirbti už mažesnę atlyginimą. Ir taip algų skalė numušama. Ir taip darbininko pajėgumas pirktis reikmenų sumažinamas. O tai pagaliau susidaro pavojus visam kraštui. Todėl mes turime būtiną reikala užtikrinti ne tik plieno pramonės, bet visiems Amerikos darbininkams, kad "kunigaikščio" ir "elgetos" gadynė jau praėjo.

Stovėjimo Būdai

Visiškai status, įtemptas stovėjimas arba toks standusėjimas nėra taip sveikas, kaip daugelis iki šiol manydavo. Naujesni tyrimai parodė, jog sveikiau yra truputį pečius nuleidus ir šiek tiek priekyn pasilenkus eiti bei stovėti, negu kietai, pečius atgal atmetus ir įveržtai stacii.

"Gamta yra geras inžinierius," sako Wisconsin Universiteto prof. Frances A. Hellebrandt, ir laisvai natūraliai stovėti yra geriau, negu visai tiesiai ir kietai; laisvo stovėjimo reikalauja gera gamtinė mechanika." Sveikesnis yra toks kūno stovis, kur pats didysis jo svoris rymo ne ant kulnų, bet ant vidurio kojų, kaip bendrojo pamato apskritai.

Žmogus, laisvai stovėdamas ir truputį svyruodamas priekin ir atgal, gali išstovėti beveik neribotą laiką. O daugelis žmonių, iš antros pusės, įtemptai stovėdami ir nejudėdami pavargsta trumpu laiku iki susmukimo, kaip matyt iš prof. Hellebrandt tyrimų.

Palengvėle staciam svyruojant, tai pasipaudžia, tai atsiliuosuoja tam tikri raumenys ir tokiu būdu tarnauja kraujui pumpuoti atgal į galvą.

Natūralis stovėjimas yra toks, kur žmogaus keliai šiek tiek priekin palinkę, pečiai truputį nusvirę ir kūno liemuo kiek palinkęs pirmyn nuo tiesiosios linijos. O stovėjimas visiškai tiesiai ir kietai, kaip kad nugara priglaudus prie sienos ir laikantis tos pačios kietos pozicijos, yra nenatūralis; jis svorio centrą suveda ant kulnų ir pablogina kūno lygsvarą, arba pusiausvyrą.

N. M.

LIETUVIAI RAŠYTOJAI TĖVYNĖS KARE

KOSTAS KORSAKAS.

Dabartinėje lietuvių tautos kovoje prieš vokiškuosius plėšikus lietuvių rašytojų žodis vaidina didelį vaidmenį. Rašytojų kūriniuose ryškiausiai atsispindi lietuvių kovų su vokiškaisiais grobikais ilgą amžių tradicijos.

Jau pradant XIII amžiumi teutonų riteriai ėmė pulti ramią lietuvių tautos gimines, nuo žilos senovės gyvenusias Baltijos pajūry. Įkūrę užgrobtose senovinės Lietuvos žemėse kryžiuočių ir kalavininkų ordinus, prisidengę neva kryžiaus ženklu ir krikščionybės platinimu, vokiečių riteriai ištisus du šimtus metų ugnimi ir kardu teriojo Lietuvos kraštą, stengdamiesi visiškai pavergti ir išnaikinti lietuvių tautą. Toje kruvinoje kovoje žuvo ištisos lietuvių giminės, kaip pavyzdžiui senovės prūsai, kurių žemes užgrobė vokiškieji atėjūnai.

Toje milžiniškų aukų pareikalavusioje kovoje su vokiškaisiais riteriais senovės lietuviai parodė šimtus didvyriškumo ir patriotizmo pavyzdžių, kuriais ligi šiol tebesididžiuoja visa lietuvių tauta. Kaip tik iš tų laikų kiekvienam lietuviui šviečia didingieji Margirio ir narsiosios Gražinos pavyzdžiai, įkūniję savyje aukščiausią lietuviškojo patriotizmo laipsnį. Pilėnų kunigaikštis Margiris, apgultas kryžiuočių savo pilyje ir matydamas, kad nebegalės atsiginti, liepė sukrauti pilies kieme laužą ir verčiau pats jame žuvo su likusiais kariais, tačiau nepasidavė gyvas vokiečiams į nelaisvę. Kunigaikštienė Gražina, negalint jos vyrui stoti į kovą su kryžiuočiais, pati užsidėjo jo šarvus ir išjojo į mūšio lauką. Jos vadovaujama lietuvių kariuomenė sutriuškino vokiečių riterius, nors narsioji Gražina ir buvo kovoje mirtinai sužeista.

Šitie ir daugelis kitų lietuviško didvyriškumo pavyzdžių, parodytų beginant tėvynę nuo vokiškųjų grobikų, jau iš seno įkvėpė ir lietuvių, ir kitų tautų rašytojus. Žymusis poetas Ad. Mickevičius apdainavo Gražinos žygį savo garsiojoje to paties vardo poemoje. Žymūs lietuvių poetai ir rašytojai: M. Valančius,

Liudas Gira, M. Pečkauskaitė, M. Šikšnys ir kit. paskyrė savo poemą, legendas, apysakas, pjeses Pilėnų gynėjų didvyriškumui pavaizduoti.

Jau šios senovės lietuvių kovos su vokiečių riteriais, ta kovingoji dviejų amžių epopėja padėjo pagrindą lietuvių tautos neapykantai prieš vokiškuosius grobikus. Vėlesniaisiais laikais lietuvių patirtosios skriaudos iš vokiškųjų kolonizatorių ir okupantų tik dar labiau pagilino ir sustiprino tą neapykantą, kuri šiandien liepsnoja neužgesinama ugnimi.

Taigi, dabartiniai lietuvių rašytojai, vaizduoją savo raštuose kovą prieš hitlerinius užpuolikus, remiasi giliomis tautinėmis tradicijomis. Jų kovingąjį žodį įkvėpia ir sustiprina pačios lietuvių tautos širdyje deganti neapykanta vokiečiams — amžiniesiems Lietuvos priešinams. Ryškų tos neapykantos pasireiškimą matome kad ir lietuvių liaudies pasakose, kur velnias dažniausiai vaizduojamas vokiečio pavidalu. Dar XIX amžiaus pradžioje žymusis lietuvių istorikas S. Daukantas savo istoriniuose veikaluose su nepaprastu ryškumu parodęs per ilgus amžius vokiečių lietuvių tautai padarytas skriaudas, rašė: "Nuo to gali aiškiai matyti, dėl ko šiandien lietuviai žemaitis supykę vadina teutoną vokiečių velniu."

Panaudodamas lietuvių folkloro priešvokiškuosius motyvus, šių dienų lietuvių rašytojas Petras Cvirkas parašė pasakų knygą "Sida-brinė Kulka." Savo pasakose autorius vykysiai atgaivino dabartinio karo fone tuos neigiamus bruožus, kuriais lietuvių liaudis jau iš seno paženklino vokiečius — žiaurius, pasipūtusius, gobšius ir nežmoniškus grobikus.

Vokiečių kolonizatoriaus ir okupanto žvėriškas atvaizdas jau iš seno pažįstamas lietuvių literatūroje. Pirmasis jį parodė didysis XVIII amžiaus lietuvių poetas Kristijonas Donelaitis, savo garsioje poemoje "Metuose" su nepaprastu ryškumu pavaizdavęs pasibaisėtinai sunkų Mažosios Lietuvos lietuvių valstiečių gyvenimą vokiečių valdžioje. Brutalius

germanizacinės politikos vykdytojus toje pačioje Mažonoje Lietuvoje išvedė į sceną savo pjesėse žymus dramaturgas ir filosofas Vydūnas. Kaizerinės vokiečių armijos okupantus 1914-1918 metais Lietuvoje su gilia neapykanta pasmerkė žymiausias lietuvių tautinio atgimimo poetas Maironis savo poemoje "Mūsų Vargai." Tai yra tik patys žymiausieji senosios lietuvių literatūros vardai. Juos galima būtų papildyti vardais dar visos eilės lietuvių rašytojų, kurie savo veikaluose taip pat nuplėšia kaukę nuo vokiečių grobikų, jau kelintas amžius besikėsinančių į Lietuvos laisvę.

Kai Lietuva vėl buvo patekusi į laikinę, tačiau gal visų žiauriausią savo amžinojo priešė vergovę, žvėriškas vokiečių grobiko atvaizdas su dvigubu ryškumu iškyla dabartinių lietuvių rašytojų: L. Giros, Sal. Nėries, A. Venclovos, J. Marcinkevičiaus, P. Cvirkos, J. Šimkaus, J. Baltušio ir kit. raštuose.

Visi šie žymūs lietuvių rašytojai, jau pirmąjį hitlerinio užpuolimo dieną turėjo laikinai apleisti savo gimtąjį kraštą, gelbėdamiesi nuo vokiečių smurto ir mirties, ir pasitraukti į Tarybų Sąjungos gilumą. Jie jau iš ankčiau buvo pasižymėję kaip griežti kovotojai prieš fašizmą ir hitlerizmo pavojų lietuvių tautai. Suprantama, kodėl jie visomis jėgomis buvo prisidėję prie tarybinės santvarkos įvedimo Lietuvoje, nes jų giliausiu įsitikinimu lietuvių tauta tik įsijungus į didžiosios Tarybų Sąjungos tautų šeimą gali patikrinti savo laisvę, nepriklausomybę, tautinę ir kultūrinę ateitį, ir apsaugoti nuo nuolatinio germanizmo pavojaus. Todėl daugumas šių rašytojų Tarybų Lietuvoje, be literatūrinio darbo, užėmė dar ir vadovaujančias vietas valdžios aparate—buvo liaudies komisarais, deputatais, valstybinių įstaigų viršininkais. Išsivadavusi naujam gyvenimui lietuvių tauta buvo patikėjusi jiems tas atsakingas pareigas. Jie su pasižventimu ir su entuziazmu dirbo naujos, socialistinės santvarkos įgyvendinimui, kuri atskleidė Lietuvos liaudžiai nepaprastai plačias politinio, ekonominio ir kultūrinio augimo galimybes. Palyginti visiškai trumpas tarybinis laikotarpis Lietuvoje, kurį savo klastingu užpuolimu taip staiga nutraukė Hitleris, jau buvo spėjęs duoti vaisingų rezultatų daugelyje gyvenimo sričių, patelcindamas tas viltis, kurias Lietuvos liaudis dėjo į tarybinę santvarką.

Išvykdami iš Tarybų Lietuvos, lietuviai rašytojai patys savo akimis matė vokiečių lėktuvų griaujamus ir deginamus savo tėvynės miestus, žudomus jos gyventojus. Ugnis ir kraujas, mirtis ir ašaros lydėjo jų atsitraukimo kelią, kuriuo jie ėjo drauge su tūkstančiais į Tarybų Sąjungos gilumą pasitraukiančių savo tautiečių. Ir lietuviai rašytojai išsinešė savo širdyse gilų, neužgesinamą degančios neapykantos jausmą vokiškiems grobikams.

Tas jausmas virto neišsenkamu jų kovingosios kūrybos šaltiniu. Atsitraukę į Tarybų Sąjungos gilumą, lietuviai rašytojai tuojuo stėjo kovon savo raštais prieš Hitlerio užpuolimą. Per visą Tėvynės karą jie diena iš dienos atidavė visas savo talento jėgas, eilėraščiais, poemomis, dainomis, apysakomis, apbraižomis, kritikos ir publicistikos straipsniais keldami savo tautą į žūtbūtinę kovą prieš hitlerinius okupantus. Jie parašė dešimtis kūrinių karo temomis, ir kiekvienas jų per šį laikotarpį išleido po dvi tris knygas—eilėraščių, apsakų ar apybraižų rinkinius.

Karo metu į Tarybų Sąjungos gilumą išvykę lietuvių rašytojai davė stiprių ir vertinų kūrinių, kurie ilgiems laikams išliko lietuvių literatūroje kaip brangintini epochos dokumentai.

Žymiausioji dabarties lietuvių poetė Salomėja Nėris, be visos eilės puikių eilėraščių (rinkiny "Duok, širdie, Gyvenimą!"), parašė įspūdingą poemą "Mama, Kur Tu?" Poema skirta baisiam įvykiui, kai pačią pirmąją karo dieną, vokiečiai be pasigailėjimo tyčiomis iš palatrų apšaudė Baltijos pajūrio kurorte Patangėje buvusią pionierių stovyklą, kurioje tuo metu vasarojo apie 2000 vaikų. Nuo staigios sviedinių krušos žuvo šimtai dar ramiai tebemiegančių vaikų. Poetė savo jaudinamą poemą baigia praeikimu hitleriniams žmogžudžiams.

Vienas žymiausių senesniosios kartos lietuvių poetų Liudas Gira savo gausiuose eilėraščiuose ir satyrose (rinkiny "Smurtas ir Ryžtas") duoda ryškų vokiečių okupacinės vergijos vaizdą užgrobtose Tarybų Lietuvoje. Daugelis jo eilėraščių, kurie virto dainomis, skirti šaukimui į žūtbūtinę kovą ir lietuvių tautos pasiryžimo sustiprinimui. Savo poemoje "Žalgirio Lietuva" poetas pranašauja vokiečiams antrąjį Griunvaldą.

Žymus romanistas J. Marcinkevičius savo apsakose ir apybraižose, surinktuose dviejose rinkiniuose „Atkeršysiu“ ir „Žvaigždė“, vaizduoja lietuviškųjų Raudonosios Armijos dalinių kovas fronte ir Lietuvos partizanų žygius Lietuvoje. Tai pačiai tematikai skirta ir daugumas A. Venclovos apsakų knygoje „Kelias į Lietuvą.“ A. Venclova, be to, pasižymėjo ir kaip vienas talentingiausių karo meto lietuvių poetų, išleidęs eilėraščių rinkinį „Tėvynės šauksmas.“

Talentingas beletristas J. Baltušis savo knygoje „Baltieji Dobiliukai“ vaizduoja lietuvių darbus Tarybų Sąjungos gilumoje, kur evakuotieji Lietuvos piliečiai rado antrąją savo tėvynę.

Visa ši karo meto lietuvių rašytojų kūryba atspindi nepalaužiamą lietuvių tautos valią nusikratyti hitlerinių okupantų, iškelti lietuvių kovotojų didvyriškumą fronte ir partizanų būriuose, rodo vokiečių smurto baisumą ir lietuvių liaudies kančias hitlerinėje vergovėje. Tarybų Sąjungoje gyvenančių lietuvių rašytojų raštai, persunkti degančios neapykantos amžinajam priešiui—vokiškiesiems grobikams, vaidino didelį vaidmenį lietuvių tautos mobilizacijoje ir išsilaisvinimo kovą. Jie įvairiais būdais pasiekė okupuotąją Tarybų Lietuvą ir ten buvo plačiai skaitomi. Lietuvos kovotojai prieš hitlerinius okupantus sėmėsi iš jų pasiryžimo ir kovos dvasios. Tarp kovojančios lietuvių tautos ir jos rašytojų visą karo metą buvo glaudus dvasinis ryšis.

Dirbti šį svarbų savo tautai darbą, padėti jai vesti žūtbūtinę kovą dėl laisvės ir ateities, lietuviai rašytojai Tarybų Sąjungoje rado palankiausias sąlygas. Čia jiems buvo suteikta viskas, kas reikalinga jų darbui. Daugumas jų gyveno Maskvoje. Maskvoje atnaujino savo veikimą ir Tarybų Lietuvos Valstybinė Leidykla, kuri išleido keliasdešimt lietuvių rašytojų knygų. Leidykla taip pat leido nuolatinį literatūros ir kritikos almanachą „Perгалę.“ Lietuviai rašytojai taip pat dažnai skaitė savo kūrinius per radiją. Didžiojoje tarybinėje rašytojų šeimoje jie jautėsi kaip lygiateisiai nariai ir dažnai dalyvaudavo drauge su kitų Tarybų Sąjungos tautų rašytojais bendruose literatūros vakaruose, jų kūriniai buvo spausdinami centriniuose Tarybų Sąjungos laikraščiuose ir žurnaluose.

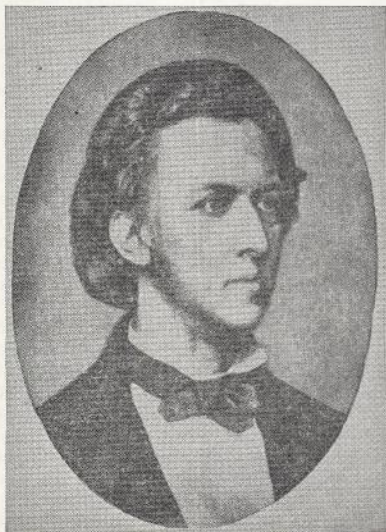
Tėvynės karo metu lietuviai rašytojai vėl atnaujino glaudų ryšį su didžiąja rusų literatūra ir kultūra, su kuria lietuvių tautą jungia istorinė praeitis. Senovės laikais dideli plotai Rusijos žemių įėjo į didžiąją Lietuvos kunigaikštiją, ir slavų bažnytinė kalba buvo valstybinė Lietuvos kunigaikščių kalba. Pirmieji lietuvių raštijos paminklai—metraščiai apie Lietuvos kunigaikščių žygius—ir garsūs įstatymų rinkinys—„Lietuvos Statutas“—taip pat buvo parašyti slavų kalba. Net carizmo laikais, žymieji lietuvių tautinio atgimimo veikėjai palaikė ryšius su rusų literatūra ir pažangiaisiais rusų kovotojais. Žymusis to meto rašytojas Vincas Kudirka savo leidžiamą nelegalų laikraštį, sekdamas Gercenu, pavadino „Varpu.“ o savo satyrose prieš caro valdininkus Lietuvoje sekė Gogolį ir Saltykov-Sčedrįną. Pažangieji to meto rusų veikėjai taip pat palaikė lietuvių tautą, kovojančią prieš savo engėjus. Petrapilio Mokslų akademija 1865 metais išleido didžiojo lietuvių poeto Kristijono Donelaičio raštus, o Kazanės universitetas 1880-82 metais išleido keturis didelius Antano Juškos surinktų lietuvių liaudies dainų tomus. Visos tos knygos buvo spausdintos lotynų raidėmis. Dar glaudesni ryšiai vėliau susidarė tarp Lietuvos ir Rusijos revoliucinio sąjūdžio. 1905 metų revoliucija Rusijoje padėjo lietuviams atgauti savo spaudos laisvę ir išsikvoti visą eilę kultūrinių teisių, o 1917 metų revoliucija suteikė lietuvių tautai galimybę į laisvą gyvenimą. Šiandien tie per ilgus amžius nusistovėję ryšiai tarp lietuvių ir rusų tautų vėl yra patvirtinami kraujumi bendroje kovoje prieš hitlerizmą. Ir toje kovoje iš naujo tvirtėja kultūrinis bendradarbiavimas tarp lietuvių ir rusų tautų. Ryškus to įrodymas yra lietuvių rašytojų knygų vertimas į rusų kalbą. Jau karo metu išėjo rusų kalba lietuvių poetų eilėraščių rinkinys „Živaja Litva,“ apsakų rinkinys „Ties Mėlynuoju Nemunu,“ priešvokiškų lietuvių liaudies dainų rinkinys, poeto Liudo Giros eil. rinkinys „Kovos žodis,“ Salomėjos Nėries eil. rinkinys „Pro Kulų Zvimimą“ ir dar visos eilės lietuvių rašytojų knygų rusų kalba tebėra spaudoje. Į rusų kalbą šiuo metu verčiami žymiųjų lietuvių tautos poetų Donelaičio ir Maironio kūriniai. Per rusiškus vertimus lietuvių rašytojų žodis pasiekia ne

(Tąsa ant 95 pusl.)

DIDŽIAJAM MUZIKUI PAMINĖTI

JONAS KAŠKAITIS

Nerastum tokio civilizuotam pasaulyj kamelio, kur nebūtų žinomas Šopeno vardas, kur nebūtų skambėjusi žavingoji jo muzika. Šis genialusis Lenkijos muzikas jau seniai peraugo savo tėviškės ribas ir tapo meniškuoju piliėčiu viso kultūringojo pasaulio.

FREDERIC CHOPIN
(1810—1849)

Išsipildė pranašingi jo įžymaus bendralaikio ir mokytojo Franco Lišto žodžiai, jog lenkų liaudies muziką Šopenas paskleidžia po visos žmonijos lobyną. Jau ir to vengrų kompozitoriaus laikais buvo aišku, jog kuo labiau bręsta Šopeno genijaus didybė, tuo artimesnis jis darosi savo liaudžiai, iš kurios jis paeina, ir tuo plačiau kyla galingoji jo dvasia virš savo gimtojo krašto ribų. Laisvė ir muzika priklauso viso pasaulio žmonėms, nes to šaltinis išplaukia iš visos liaudies platybių, susijęs

su jos kūrybiniais bendrumais, su jos kėsmais ir ilgesiais, svajonėmis ir linksmybe.

Šiomet sukako 135 metai nuo dienos gimimo Frederiko Šopeno. Kai rudieji hitleriniai vandalai įsiveržė Lenkijon, jie pat pirma ėmė naikinti Šopeno, Mickevičiaus, Slovackio ir kitų šalies korifejų paminklų. Jie žinojo, kokios galingos revoliuciniai tautinės įtakos turi Šopeno muzika, kurioje skamba gili šalies meilė, laisvės išalkimas ir neapýkanta pavergėjų.

SOPENO GIMTINĖ

Frederikas Šopenas gimė 1810 metų vasario 22 dieną, kaimely Želiazova Volia, netoli nuo Varšuvos. Jo motina buvo lenkė Justina Kšyžanovska, o tėvas sulenkėjęs francūzas Mykolas Chopin (Šopen). Tėvas skaitė save tikru lenku, priėmė Lenkijos pilietybę ir veikliai dalyvavo jos kovoje už liuosybę. Tado Kosciuškos sukilimo metais jis buvo tautinės gvardijos kapitonu.

Savo tėvų namuose Šopenas turėjo prielankias sąlygas savo genialiams muzikos gabumams vystyti. Jojo motina pati buvo gera pianistė. Ji tuoj patėmijo ankstyvus Freduko gabumus muzikai ir taktingai vystė jo muzikinį skonį. Jinai nusivesdavo penkiametį vaikiuką į kaimiečių vakaruškas, grūžynes, liaudiškus šokius ir vestuves. Jinai jam leisdavo tēmyt pro langą smuklėj, kur triukšmingai grojo valstiečių muzika.

Kaip sako Irena Morska, gimtųjų namų atmosfera buvo rami, gryna ir taikinga, ir rami buvo visa apylinkė, kur teko Šopenui praleisti pačius išpūdinguosius vaikystės metus. Fredukas turėjo tris sesutes ir augo daugiausia moterų draugijoje, ir tatau padėjo jam išvystyti taurų, švarų pobūdį, švelnų, jautrų ir prakilnų.

Motina mokėjo surast jam atitinkamų mokytojų, kurie patys aukštai meniškai stovėjo ir padėjo gabiam mokiniui iškelt aikštėn liaudišką pojūtį dainos ir muzikos parinkimu. Gaila tik, kad sumani jo motina mažai tekrei-

pė dėmėsio į fizinį vaiko išsilavinimą. Jau žalioj jaunatvėj pradėjo Šopenui atsirasti plaučių džiova, kuri laipsniškai džiovino jam sveikatą ir pirma laiko pakirto jam gyvenimą.

LIAUDIES MUZIKOS IR KOVŲ ĮTAKA.

Šopenas augo ir brendo artimoj liaudies ap-linkoj. Atsidėjęs klausėsi lenkiško kaimo dainų ir šurmulingo didmiesčio neramumo. Vasaros atostogas daugiausia praleido Sochačevio miestely paliai Plocką. Jis giliai persiėmė liaudiška dvasia, jos dainomis ir karionėmis.

Kaip gambiai jau ir tada mokėjo jis perduoti įsiklausytas melodijas, liūdią tam tikri nuotikiai iš jo jaunuošio gyvenimo. Anot Irenos Morskos, į didžiūno Komarovskio sodybą atvažiavo žydų nuomininkų grupė. Norėdamas juos palinksinti ir padaryti jiems smagumo, Šopenas sėdo prie fortepijono ir aistringai ėmė skambinti žydišką šokį "majufes." Nuomininkai pasileido šokti, ir, kai muzika nutilo, pradėjo jie prašyti berniuko, kad jis jiems pagrotų ir ant vestuvių. Stebėjosi jie: "Toč ten młody panicz gra, jak najprawdziwszy żyd!" (Nagi tas jaunas ponaitis groja, kaip tikrų tikriausias žydas.) O, kai Šopenas, apsigrižęs pradėjo skambinti visokias mazurkas ir krakoviakus, tai klausytojai tikrino, jog jis groja, "jak najprawdziwszy mazur z pod Sochaczewa!" (Kaip tikrų tikriausias mozūras iš po Sochačevio.)

Tatai buvo aišku, jog jojo dvasiniai polėkiai buvo linę į liaudiškas melodijas. Ir tokiuo muziku Šopenas pasiliko iki galui. Jo muza buvo Lenkijos žemė—jos garbė, jos buitį, jos kovos ir pastangos.

Didžiausį įkvėpimą Šopenas apturėjo laikotarpiu tarp 1820 ir 1830 metų, iš liaudies kovų už laisvę, ir jis tapo tuo metu liaudies kompozitorium. Jis pradėjo suprast politinę šalies būklę—ir net priklausė pažangiųjų jaunuolių grupei, kuri vedė požeminį darbą priešais carizmą.

PAŽANGUS LIAUDIŠKAS KOMPOZITORIUS

Šopeno šeima, prisibijodama, kad jo nesuareštuotų, išsiuntė jį 1830 metais užsienin. Draugai ir bičiuliai matė jame didį muziką, būsimąją Lenkijos garbę,—ir jie įteikė jam saują lenkiškos žemės—ir, atsiveikindami, šitaip jam dainavo:

Lai visur talentas tavo garbę kelia...
Lenku tu gimei žemelėj,—
Ir tarp svetimų šalužių
Lenkų tonai vis tegul didingai ūžia,—
Vis mazurkos, krakoviakai
Lai eilių eilėmis lekia...
Juose ieškok įkvėpimo,
Lai garbė ant jų rymo.
Ir, kaip liaudies tu sūnaitis,
Menišką jai sudarysi kraitį.

Taip, dvasinis Šopeno gyvenimas visiškai priklauso Lenkijos. Tačiau šiaip gera jo gyvenimo dalis susijusi su užsieniu, ypač su Paryžium, kurs tuomet buvo pasaulinis kultūros centras. Lenkų emigracija nedaugiausia domėjosi Šopeno muzika ir bet kokia muzika. Tai Šopenas buvo paliktas pats sau ir juto sunkią finansinę būklę. Bet, būdamas nepaprastai jautrios sąžinės, tvirtų principų ir žmogiško vertingumo, jis nesileido nusizeminti ir imti pašalpą.

Francūzijos įtaka į Šopeno gyvenimą buvo didelė. Garsi francūzų rašytoja Žorž Zand nesuprato subtilios muziko sielos ir viso jo talento gilumos. Jos įtakoje pradėjo jis kurt savo rafinuotus valcus, etudus ir liūdnas nokturnas, kurios atvaizduoja paviršutinišką Francūzijos gyvenimą.

Tuo metu du nuotikiai uždavė muzikos poetui smarkiai per širdį: išsiveržė Lenkioj sukilimas—ir tapo nugniaužtas daugiausia per klatingą susitaikymą lenkiškų ponų, kurių melagingas patriotizmas užsibaigė asmenine nauda ir lenkų liaudies engimu. Baisus nusivylimas ir apmauda sugniaužė kūrėją artistą ir to sąjūdžio sukury parašė jis savo garsųjį revoliucinį etiudą.

Ir vėl jis grįžta prie savo mazurkų ir polonezų, pirmą kartą į vakarų muziką įvedamas slavišką gaidą, kurioje skamba būklės tragizmas, ilgesys pavergtos tėviškęs. Ir jo muzikos kalba darosi vis labiau ir labiau liaudiška. Jo mazurkos—tai visuomeninė muzika, jo polonezai—tai politinė muzika, kurioje skamba pasididžiujamaj praeitos garbės atminimai, liūdesys dėl karčios tikrovės ir poodraug platūs ateities laisvės horizontai. Liepsna ir jėga apibūdina jo polonezus, o jo mazurkos, anot Šumano, tai tarytum koks kamuolių gaudesys, paslėptas tarpe gelių; jeigu laisvės engėjai suprastų vidujinę tų mazurkų jėgą, tai jie iš tikrųjų jas užgintų...

PIRMA LAIKO NUVYTO TAUTOS GĖLĖ

O tuo tarpu Šopeno gyvenimas išlengvo tirpo. Nuo 1840 metų trisdešimtinis muzikos genijus merdėjo ant savo garbės skydo. Fizinės jėgos vis ėjo silpnyn. Ir vis dėlto nepasiduoda įstabusis fortepijono poetas. Duoda koncertus po visą Europą ir siunčia pinigų savo tėvynės pagaliai. Nepasiskubino jam ateiti kūrybinis pripažinimas, aukšta visuomeninė vieta, prabangus gyvenimas: 39 metų amžiaus Šopenas numirė 1849 metų spalio mėnesio 17 dieną.

Jo mokytojas Francas Lištas tarė apie savo genialųjį mokinį: "Kad supratęs Šopeną, reikia kas nors žinoti iš jo gyvenimo, iš tos žemės, kuri jį pagimdė." "Kai kada naktį, kai

apmauda gniaužo, ir kuomet Šopenas, kaip šmėkla, groja mums ant pianino, pasivaidena Lenkija, išbalusi stovi prie jo—ir gieda mums tykliai, kad ji yra, kad ji nedings."

Mirė Šopenas svetimoj šaly ir ten tapo palaidotas. Bet savo širdžia jis prigulėjo savo šaliai, savo gimtajam miestui. Todėl mirdamas jis troško, kad jo širdis būtų sugrąžinta Varšuvon. Jo troškimas tapo išpildytas. Ant jo karsto tapo užberta atsivežtoji Lenkijos žemės sauja. O jo širdis nurimo Varšuvos šventykloj.

Neseniai buvo rodomas Amerikos kino paveikslas iš gyvenimo Šopeno "Neužmirštama giesmė." Tai ir buvo pirmutinis paveikslas, kurį pamatė suvarginta išlaisvintos Lenkijos liaudis.

OKUPANTAI IR KAUNO UNIVERSITETAS

PROF. A. PURĖNAS

Kauno Universiteto Rektorius.

UNIVERSITETAS OKUPACIJOS METAIS.

Kraštas išgyveno trejus su viršum metus kietos vokiečių okupacijos. Kauno universitetas per tą laiką neteko per ištisą eilę metų sukaupytų mokslo priemonių ir kitų kultūrinių vertybių. Hitleriniai okupantai stengėsi sudaryti jam tokias veikimo sąlygas, kad jis pats susilikviduotų. Pirmas jų žygis buvo universiteto valymas. Pirmomis okupacijos dienomis pakeista universiteto vadovybė, rektoratas, dekanai. Iš universiteto pašalinta eilė mokslo personalo narių. Universitetui teko atsisveikinti su visa eile pasižymėjusių mokslininkų ir kitų mokslo personalo narių bei tarnautojų. Iš medicinos fakulteto pašalinami profesoriai: Mažylis, Kupčinskas, Gudavičius, Kairiūkštis ir kiti, viso 15 asmenų, iš statybos fakulteto Klimavičius, Korchas, viso 6 asmenys ir iš technologijos fakulteto profesoriai Mošinskis, Janickis, Jakavickas, Slavėnas ir kt., viso 14 asmenų; kitų universiteto tarnautojų buvo atleista keturi asmenys. Čia suminėtas 39 asmenų skaičius buvo tik pradžia. Vėliau tas skaičius didėjo. Mobilizacijos, suėmimai, ir išvežimai retino universiteto mokomąjį personalą, studijuojančius bei tar-

nautojus. 1941-42 mokslo metais priėmimo į universitetą pirmuosius kursus nebuvo. Tais pačiais metais okupantai užėmė karo reikalingą eilę universitetinių pastatų: Universiteto klinika, nosies, gerklės, ausų ir akių, pirmuosius universiteto rūmus ir fizikos-chemijos instituto dalį. Visi buvusieji studentų bendrabučiai buvo taip pat likviduoti. Universiteto dispozicijoje teliko trys universitetiniai pastatai ir ketvirtojo dalis. 1942-43 mokslo metai buvo žymiai sunkesni. Okupantų buvo išleistas potvarkis, kad visi abiturientai, norį stoti į aukštąją mokyklą privalo atlikti Vokietijoje vienerių metų privalomą darbo tarnybą. Norinčių tą darbo tarnybą atlikti iš Lietuvos abiturientų neatsirado. Tuo būdu kandidatų į pirmuosius universiteto kursus nebuvo. Taigi antraisiais okupacijos metais universitetas veikė oficialiai tik su studentais III, IV ir V kursų. Iš fizikos-chemijos instituto dalies, dar buvusios universiteto dispozicijoje, buvo įsakyta skubiai išsikraustyti. Visas chemijos-fizikos ir elektrotechnikos katedrų turtas teko pergabenti į chemijos institutą (Žaliakalnyje), kuris po perkraustymo buvo greičiau panašus į sandėlį, negu į mokslo

įstaigą. 1943 metų kovo mėn. 17 dieną prieš visų, dar buvusių universitetinių pastatų buvo pastatytos ginkluotos sargybos. Universiteto darbas buvo staiga nutrauktas. Ne tik studentai, bet ir universiteto personalas nebuvo į universitetą įleidžiamas. Kovo mėnesį buvo paimti kariuomenės reikalams centriniai (didieji) universiteto rūmai. Universitetas tapo suspaustas į du pastatus: Medicinos fakulteto rūmus ir chemijos institutą. Birželio mėn. pusėj atvažiuo iš Rygos Berlyno specialistų komisija, kuri sušaukė universiteto personalą posėdin. Tame posėdyje paaiškėjo, kad universiteto pedagoginis darbas nutraukiamas, teleidžiama universitete dirbti iki 1944 metų sausio mėn. 1 d. tik tiems studentams, kuriems beliko diplominiai projektai ir baigiamieji egzaminai ir tai universitetinis personalas buvo įpareigotas dirbti mokslinį darbą pasiūlytomis ar pasirinktomis, bet apribotomis temomis. Po to posėdžio buvo numyta sargyba ir leista personalui ir bebaiigiantiems studijas studentams lankyti universitetines įstaigas. Įstaigų vedėjai, apsilankę į savo darbavietes, pasigedo vertingo turto. Per porą mėnesių buvo gražaus laiko okupantams universiteto įstaigas apgrobti. Kiek tuo metu universitetinio turto yra žuvę, sunku buvo susekti, nes daugelio įstaigų tuo metu žuvo ir inventoriaus knygos. Žuvusių brangėsių daiktų sąrašai buvo sudaryti, bet jų iki šioliai nepavyko surasti. Kaip tik tada buvo labai skaudžiai apgrobta, dar tuomet gana turtingas chemijos instituto chemikalų bei medžiagų sandėlis.

1943 metų rudenį atvyko iš Berlyno technikinio skyriaus atstovai ir sušaukė technologijos fakulteto personalo posėdį. Iš to posėdžio paaiškėjo, kad darbo temos, nustatytos birželio mėn. technologijos fakulteto personalui negalioja ir buvo paskirtos naujos. Buvo pabrėžta, kad iki 1943 metų galo turi būti baigtas universitete bet koks pedagoginis darbas ir universiteto personalas turėjo būti įjungtas į "Kūrybos" darbą.

Universiteto personalas puikiai suprato, kad faktinai einama prie universiteto aiškos likvidacijos ir jokio entuziazmo "Kūrybai" neparodė. Ūpas buvo prislėgtas. Juo labiau, kad niekas nebuvo tikras rytojumi. Nuolat kursavo kieno tai atklaidiai skleidžiami gan-

dai apie ruošiamus inteligentų, o pirmoje eilėje, profesūros išvežimus į Vokietiją. Tie gandai turėjo pagrindą, nes pavieniai atstikimai universitetinio personalo išvežimo buvo ir Kaune, ir Vilniuje, o gandai plito apie ruošiamą masinę inteligentijos deportaciją. 1943 metais pavasarį bent pora savaičių dauguma universiteto personalo ir šiaip inteligentų iš atsargumo nenakvojo namie. Puikios sąlygos kūrybiniam darbui! 1944 metais po gautų didelių smūgių frontuose, okupantai pasidarė lyg sukalbamesni: leido diplomantams ginti paruoštus projektus ir 1944 pavasario semestre ne per daug domėjosi personalui užkrautomis temomis. Aiškiai buvo matyti, kad Lietuvoje jų dainelė greit bus jau sudainuota. Raudonoji Armija nesulaikomai artėjo prie Lietuvos sienų ir viesulų perėjo per žymią Lietuvos dalį. Universiteto personalas išsišlaškė pabūgęs ne tiek karo veiksmų, kiek galimos priverstinės evakuacijos į Vokietiją. Kaune liko tik vienas kitas. Prieš pabėgdami iš Kauno okupantai šeimininkavo, kaip visame mieste, taip ir universitete kaip tinkami. Nors nuo karo veiksmų Kaunas palyginti nedaug tenukentėjo, bet universitete labai skaudžiai palietė okupanto ranka. Susprogdinti fizikos chemijos instituto rūmai. Apgrobti medicinos fakulteto rūmai ir chemijos institutas, vieninteli likusieji universiteto pastatai, kur buvo sukoncentruotas universiteto vertingiausias turtas. Beveik visą brangesnę aparatūrą okupantai išsivežė, o ko nepajėgė išgabenti, sunaikino vietoje ar apgadino. Tuo tarpu dar sunku tiksliai įvertinti nuostolius, bet mokslo priemonių bei aparatūros universitetas neteko bent ¾.

UNIVERSITETO ATKŪRIMAS.

1944 m. rugpjūčio mėn. 5 dieną Tarybų Lietuvos vyriausybės buvau paskirtas Kauno universiteto priešaikyje. Atvežtas į Kauną radau vietoje ant pirštų suskaičomą skaičių universitetinio personalo. Visi buvo karo audros išblaškyti kas kur. Praslinko pustrčio mėnesio ir per tą laiką pavyko universitetą atkurti. Jau vyksta egzaminai, jau skaitomos kai kurių dalykų aukštesnių kursų studentams paskaitos, surinktas ir sukomplektuotas mokslo ir pagalbinis personalas. Viso mokslo perso-

nalą, su pagalbinį ir techninių, sudaro 350 žmonių. Mokomojo personalo dalis dar nesugrįžusi. Profesūros grįžo apie 70%, jaunesniojo mokslo personalo mažiau; tikimasi greitai laiku sulaukti ir likusių, nors reikia susitaikinti su mintimi, kad ne visiems bus lemta stoti į universitetinį darbą. Vokiečiai traukdami varu išgabeno net senyvo amžiaus asmenis, o ką jau ir bekalbėti apie jaunimą. Universitetas dabar turi savo dispozicijoje keturis pastatus: Didž. Universiteto rūmus, Medicinos fakulteto rūmus, Chemijos institutą ir neseniai atgautus pirmuosius universiteto rūmus. Manome gauti dar vienus rūmus greta Medicinos fakulteto. Tuomet patalpų atžvilgiu universitetas karo meto sąlygomis bus patenkinamai aprūpintas. Turi dvejus rūmus studentų bendrabučiams, vieną berniukams, kitą mergaitėms, kuriuose galima sutalpinti apie 3000 asmenų. Kiek blogesni dalykai su universitetiniu turtu. Pavyko nors nepilnai aptvarkyti pasilikusias mokslo priemones. Trumpai sakant, universiteto atkūrimo darbas tiek yra pasistūmėjęs, jog galima pasakyti, kad universitetas yra pasiruošęs 1944-45 mokslo metus pradėti. Tenka paabrėžti, kad universitetui nebūtų buvę įmanoma per tą laiką darbui pasiruošti, jei tik jis nebūtų susilaukęs efektingos paramos iš vyriausybės ir Kauno Vykdomojo Komiteto bei vietos administracinių organų pusės. Savo darbe universitetas visą laiką juto ne tik didelį susidomėjimą jo reikalais visų tų įstaigų, su kuriomis teko turėti reikalų, bet ir susilaukti iš jų paramos ir pagalbos. Šiuos 1944-45 mokslo metus pradėdame tradiciniu studentų įmatrikuliacijos aktu. Ši tradicija buvo nutrūkusi okupacijos metu. Dabar šios kuklios universitetinės mokslo pradžios išskilmės turi simbolinę reikšmę, kad universitetas grįžta į normalias darbo sąlygas. Jis pasiruošęs darbui sunkiomis karo meto sąlygomis. Profesūrai teks darbas dirbti su dideliu mokslo priemonių nepriteklumi ir kitais trūkumais. Bet nebijant sunkaus karo meto, universitetas pasiryžęs ne tik gyventi, bet ir augti. Šiais mokslo metais universitetas pradeda savo darbą su keturiais fakultetais. Įsteigtas naujas Istorijos-Filologijos fakultetas. Tuo būdu okupantų myriop pasmerktas ir nežmoniškai jų apiplėštas ir apnaikintas Kau-

no universitetas yra gyvas. Lai gyvuoja Kau-no valstybinis Vytauto Didžiojo Universitetas!

NUO REDAKCIJOS: Šis prof. Purėno straipsnis buvo rašytas dar pabaigoje 1944 m. Aišku, jog nuo to laiko jau daugiau yra pasiekta tos didžiosios mokslo įstaigos atkūrimo ir išplėtimo.

Jaltos Konferencija

(Tąsa nuo 85 pusl.)

rikos, Sovietų Sąjungos ir Britanijos vienybę.

Pas ką buvo abejonių dėl San Francisco konferencijos, dabar tos abejonės nyksta. Visų ūpas gerokai pakilo.

Jaltos konferencija papildė Teherano konferenciją. Taipgi, kaip prezidentas Rooseveltas sakė, jog nuo to laiko jau daugiau yra pasiekta tos didžiosios mokslo įstaigos atkūrimo ir išplėtimo.

Jaltos konferencija suderino ir sucementavo planus karo laimėjimui ir taikos vykdymui.

San Francisco konferencija sudarė tarp-tautinę organizaciją, aparatą taikos išlaikymui, sulaukymui agresijų ir išvengimui karų.

Visa tai pagrįs tvirtą pamatą taikos konferencijai, kuri įvyks, kada Vokietijos ir Japonijos armijos bus sumuštos ir kada agresoriai bus priversti besąlyginiai pasiduoti.

Jaltos konferencija dėlto yra viltis visos laisvosios, dorosios žmonijos.

Lietuviai Rašytojai Tėvynės Kare

(Tąsa nuo 90 pusl.)

tik rusų, bet ir kitų Tarybų Sąjungos tautų skaitytojus. Tokiu būdu lietuviai rašytojai tampa artimi ir žinomi tolimiausiose didžiosios Tarybų Sąjungos vietose.

Lietuvių rašytojai dabartiniame kare dalyvauja ne tik su savo raštais, bet ir asmeniškai, gyvu žodžiu. Jie daugelį kartų lankėsi lietuviškoje divizijoje ir fronte skaitė kariams savo kūrinus. Kai kurie lietuvių rašytojai, kaip poetas Liudas Gira, romanistas Jonas Marcinkevičius, patys yra Raudonosios Armijos eilėse. Raudonarmiečių tarpe lietuviai rašytojai visada yra mėgiami ir laukiami. Ir jie dažnai atlanko raudonarmiečius hospitaluose, poilsio namuose, kareivinėse.

Lietuviai rašytojai taip pat palaikė ryšius ir su Lietuvos partizanais, kurie didvyriškai kovojo prieš hitlerinius okupantus.

LIETUVA "NAUJOJOJ" EUROPOJ

J. JURGINIS.

SENI TIKSLAI

Kolonizuoti Pabaltijos kraštus, Baltarusiją ir Ukrainą, pasidaryti šiuose derlinguose žemės plotuose pakankamai sau erdvės, buvo ir liko sena vokiškųjų imperialistų svajonė. Ko neįstengė padaryti kryžiuočiai ir reicho imperatoriai, tą ryžosi įvykdyti grandinis Hitleris. 1914—18 metais pralaimėjęjį karą jis žadėjo laimėti dabar. Jis, žinoma, pradėdamas karą prieš Tarybų Sąjungą, neskelbė viešai ir atvirai, kad jo tikslas kolonizuoti Europos Rytus. Tai būtų negudru ir neatsargu. Užtat daug kartų Gebelos propagandistai aiškino nuolat tvirtindami, kad šis karas esąs tik apsigynimo, reicho ir Europos apsaugojimo nuo bolševizmo karas. Šitą plėšikišką užpuolimą buvo stengiamasi pridengti ideologine skraiste, kad kitas tautas būtų galima suklaidinti ir pakinkyti į savąjį vežimą. Todėl pradėtąjį karą dažnai vadindavo kryžiaus arba socialinės santvarkos karu.

LIETUVA—OSTLANDO DALIS

Po pirmųjų hitlerininkų pasisėkimų fronte, Tarybų Lietuva buvo jų užimta: lietuviams hitlerinio karo tikslai pasidarė visiškai aiškūs. Ne tik darbininkams ir valstiečiams, kurie pirmieji ant savo sprando pajuto kietą okupanto kumštį, bet ir tiems politiniams veikėjams, kurie iš Hitlerio tikėjos malonės, ministrų titulu. Vos keletai savaičių prasilinkus nuo apgaulingų visuomenės klaidintojų atsišaukimų, dar parašams nenudžiūvus nuo vergiškų pareiškimų, Hitleris paskyrė Rėntelną okupuotosios Lietuvos generaliniu komisarų. Lietuva nuo to laiko virto Ostlando generaline sritimi, vokiečių kolonistai ėmė plūsti į ūkius ir įmones.

TINKAMA VIETA "NAUJOJOJ" EUROPOJ

Tų pačių metų liepos mėn. 28 dieną Lohse, perimdamas Ostlando (Pabaltijo valstybėse ir Baltarusijoje) vyriausią valdžią, išleido atsišaukimą į lietuvius, kuriame sakoma: "Nežiūrint visų nuostolių, kuriuos vokiškumui te-

ko pakelti, nežiūrint visų prieš nacionalsocialistinį Vokiečių Reichą nukreiptų puolimų, Reicho valdžia rūpinsis jūsų gyvenimo gerove, rūpinsis, kad visi turėtų darbo, duonos ir tolimesnės pažangos sąlygas." Taigi, hitlerinis reichas ėmė rodyti lietuviams malonę: vienus sušaudytus užkasdavo į žemę, antrus išveždavo darbams į Saksoniją, trečius prievarta varydavo į kariuomenę kovoti prieš Tarybų Sąjungą ir jos sąjungininkus. Erdvė buvo sparčiai ruošiamą. Tačiau ir šiuo metu okupantas neapsiėjo be pažadų. Visur ir visada buvo skelbiama, kad lietuviams už jų paklusnumą bus atlyginta: po karo Lietuvai būsianti duota tinkama vieta "naujojoj" Europoj. Kokia gi "tinkama vieta," gana atvirai ir nuosekliai išaiškino pačių hitlerininkų spauda. Užkariautųjų kraštų kolonizavimo reikalams skirtame laikraštyje "Deutsche Arbeit" pats SS vadas Himleris 1942 metų pradžioje rašė: "Mūsų uždavinys yra ne germanizuoti rytus senąja prasme, t. y. čia gyvenantiems žmonėms primesti vokiečių kalbą ir vokiškus įstatymus, bet rūpintis, kad Ostlande gyventų tik žmonės, kurie yra tikrai vokiško germaniško kraujo."

Kadangi grynakraujai vokiečiai tiek Lietuvoj, tiek Latvijoje arba Baltarusijoje savaime iš žemės negalėjo atsirasti, tad okupantams teko rūpintis jų importavimu. Užtat ir gabeno juos čia vokiečiai ištisais traukiniais.

DIDYSIS UŽDAVINYS

Apie vokiečių kolonistų įkurdinimą Ostlande daug rašė esesininkų savaitraštis "Das Schwartzte Korps." Ypač išsidėmėtiną 1943 metų 34 numeryje atspausdintas straipsnis "Germanisieren." Ten rašoma: "Dėl to ir yra gautas SS Reichsfiurerio uždavinys pasirūpinti, kad Rytuose gyventų žmonės tikrai vokiško germaniško kraujo."

"Tai milžiniškas uždavinys. Mūsų karta turi tai įvykdyti ir įvykdyti, kiek tai bus galima. Ji nesirems tuo, kad pasakytų, jog tai esąs uždavinys tų, kurie po mūsų čia atvyks.

Mūsų vaikams, anūkams ir proanūkams ir taip dar bus daug darbo. Mes privalome sukurti jų darbams sąlygas, kad kolonistai, kuriuos mūsų tauta jau dabar į Rytus išsiunčia ir kuriuos išsiųs ateinančiais metais, galėtų išvystyti tas savo biologines jėgas, kurios ateityje šią erdvę persunks, jai vadovaus ir ją formuos.

“O jei mes ateityj, kai sugrįš iš karo mūsų kariai, šimtams tūkstančių iš jų ir milijonams suteiksime jų trokštamą savo egzistenciją, suteiksime nuosavą žemę ir padėsime jiems pasistatyti taip trokštamą nuosavą kiemą, tai ir jie tebus pradžia to viso darbo, kurį jie, jų žmonos, vaikai ir vaikų vaikai turės atlikti. Jie turės tą laimėjimą, kurį jie išskovojo kovos lauke, amžiams sau užtikrinti.

“Iš fronto kario padaryti rytojaus kolonistą šiandien yra mūsų gražiausias ir didžiausias uždavinys, kolį mums uždės likimas šiam karui pasibaigus.”

Tai toks buvo didysis pradėtojo karo uždavinys. Užkariautoji Europos dalis turėjo virsti vokiečių kolonija. Žemė, ūkiai, miškai, įmonės turėjo atitekti vokiečiams. Kyla klausimas: kur tada turėjo dingti trys milijonai lietuvių, nes Lietuvoj neapgyventų vietų, ūkių be savininkų, įmonių be vedėjų, jau seniai nebuvo. Lietuva buvo tiek tirštai apgyventa, kiek ir pati Vokietija. Hitlerininkai lietuviams po karo žadėjo “tinkamą” vietą Europoj. Kaip gi toji tinkama vieta turėjo atrodyti, jie neužsimindavo.

LIETUVIAI—LAŠAS ANT KARŠTO AKMENS

Aiškindamiesi šį reikalą skaitome minėtą “Das Schwartz Korps” straipsnį “Germanisieren” toliau: “Reichas šimtus tūkstančių vokiečių ūkininkų iš neplaningai išmėtytų ir pavojingų sričių parsikvietė pas save, juos sutvarkė ir dabar planingai paskirstė į Rytus. Jų vieny skaičius jau buvo didesnis už kaikurias kitas tautas, kurios savo istoriją pradėjo nuo germanų tautų kilnojimosi laikų. Modernaus laiko skaičių sąvokoje tokios tautos tėra tik atskiri lašai ant karšto akmens.” Vandens lašo, ištikusio ant karšto akmens, likimas labai aiškus: jis bematant išgaruoja. Nuo savo gimtosios žemės turėjo išgaruoti ir

lietuviai. Intensyvus Lietuvos kolonizavimas buvo pradėtas 1942 metais. Kolonizavimo reikalams tais pačiais metais buvo įsteigtos net dvi organizacijos: 1) Landbewirtschaftungs-Gesellschaft Ostland su centru Rygoje ir 2) Ansiedlungstab su centru Kaune. Ostlando bendrovė tuojau perėmė valdyti valstybinius ir be šeimininkų likusius ūkius, o ansiedlungo štabas rūpinosi lietuvių išskeldinimu ir vokiečių apgyvendinimu. Pirmon eilėn kolonizuoti imtasi Rytų Prūsijos pasienį: Vilkaviškio, Marijampolės, Tauragės ir Raseinių apskritys. 1942 metais čia paminėtose apskrityse buvo iš savo ūkių išvartytos 2057 šeimos. Iš ansiedlungo štabo paliktų dokumentų matyti, kad iki 1942 metų rudens Lietuvoje buvo atvežta 16,301 vokiečių šeima. Nemaža vokiečių šeimų buvo apgyvendinta Kaune, nes Kaunas buvo pirmasis kolonizuotas Lietuvos miestas. Ansiedlungo štabas įvykdė Kaune net kelis lietuvių iškraustymus iš namų ir būtų. Ypač atmintinas 1943 metų sausio mėn. 27 ir 28 dienomis atliktas kraustymas, kada išskraustyti buvo liepta per 15 minučių, o be pastogės likę iškraustytieji buvo suvaryti į Pravieniškų koncentracijos stovyklą. Raudonajai Armijai laimint mūšį po mūšio ir artėjant prie Tarybų Lietuvos sienų, 1943 metais vokiečiai dėl politinių ir saugumo sumetimų kolonizaciją sustino.

Po laimėto karo, kada, kaip laikraštis “Das Schwartz Korps” rašė, vokiečiai kariai būtų virtę kolonistais, tas lietuvių išgarinimas būtų daug spartesnis, nes akmuo būtų daug labiau kaitinamas. Jei Raudonoji Armija vokiečių nebūtų sumušusi ir išvijusi, mūsų likimas būtų buvęs išspręstas. Nuo savo gimtosios žemės būtų buvę išgarinti. Lietuvos kolonizavimo smulkesni planai ir instrukcijos yra sudėti leidinyje “Neue Dorflandschaften,” išėjusiame Berlyne 1943 m.

Šiandien nebetenka aiškinti, ko vokiečiai siekė pradėdant plėšikiškąjį karą. Netenka stebėtis ir nusipolitikavusių “veikėjų,” skelbusių visokių klaidingus atsisaukimus ir tautą, aklumą. Neapykanta tarybinei santvarkai aptemdė jų akis, jie pasidarė okupantų samdiniais ir veikė prieš savo tautos interesus. Jie liks liūdnos praeities žmonėmis, o nuo vokiškųjų kolonistų išvalyta Tarybų Lietuva žengs nauju keliu.

PASAULINĖ DARBO UNIJŲ FEDERACIJA

Šių metų vasario 6-18 dienomis Londone, Anglijos sostinėje, įvyko Pasaulinė Darbo Unijų Konferencija. Ją sušaukė bendromis jėgomis Britanijos Darbo Unijų Kongresas, Jungtinių Valstijų Industrinių Organizacijų Kongresas (C.I.O.) ir Tarybų Sąjungos Darbo Unijų Taryba. Susirinko 240 delegatų iš 35 šalių, kurie atstovavo 60 milijonų organizuotų darbininkų. Jau tas vienas faktas, kad konferencija galėjo įvykti karo sąlygose, priduoja jai didžiulės svarbos. Kaip visiems didiesiems tarptautiniams sąskridžiams, taip šiam pasirodė nemažai priešų. Stambiausiu jos priešu buvo konservatyviškoji Amerikos Darbo Federacijos vadovybė. Ji darė viską, kas tik jai buvo galima ir prieinama daryti, kad konferencija neįvyktų. Ji bandė spaudimu ištraukti Britanijos Darbo Unijų Kongresą iš konferencijos šaukėjų. Ji privertė senosios ir visu karo metu merdėjančios Tarpautinės Darbo Unijų Federacijos (taip vadinamojo "Amsterdaminio Internacionalo") Pildomąją Tarybą susirinkti, kad užbėgti Pasaulinei Konferencijai už akių.

Amerikos Darbo Federacijos vadovybei ir kitiems konferencijos priešams entuziastiškai talkininkavo reakcinė komercinė ir socialdemokratinė spauda. Ji kasdien teigė, kad konferencija subyrėsianti neprasidėjus, kad Tarybų Sąjungos unijų atstovybė bandysianti ant konferencijos užkarti savo "diktatūrą," kad kilsiąs griežtas pasidalinimas dėl priėmimo delegatų tokių šalių, kaip Lenkijos, Graikijos, Jugoslavijos ir kitų, kad taip įvairių ir skirtingų šalių atstovai negalėsia surasti bendrosios kalbos dėl įkūrimo pastovios pasaulinės darbo unijų organizacijos, ir tt.

Tačiau visos priešų pastangos buvo veltui ir konferencija įvyko. Jos nutarimai turės didelės įtakos visoje šios gadinės istorijoje. Pirmu sykiu pasauliniu mastu susirinko ir tarėsi bendraisiais reikalais kapitalistinių demokratinų šalių, socialistinės šalies ir kolonijų darbo unijų atstovai. Senoji Tarptautinė Darbo Unijų Federacija niekada negalėjo vadintis pasauline organizacija, nes jinau tokia nebuvo: jinau neapėmė nei socialistinės Tarybų Sąjungos, nei koloninių bei pusiau-koloninių šalių organizuotų darbininkų. Londoniškėje

gi konferencijoje nebuvo atstumtas nei vienas darbo unijų judėjimas, kuris parodė noro jį dalyvauti. Ir, išskyrus Amerikos Darbo Federaciją, visi judėjimai dalyvavo.

Konferencijos dienotvarkė apėmė sekamus punktus: 1) Padidinimas talkininkų karo pastangų. 2) Darbo unijų atsinešimas linkui busimosios taikos. 3) Pasaulinės darbo unijų organizacijos pagrindai. 4) Greitieji darbo unijų reikalavimai pokariname laikotarpyje. 5) Atstatymo problemos.

Konferencija užgryrė Roosevelt, Churchillio ir Stalino konferencijos, laikytos Yaltoje, Kryme, nutarimus ir išreiškė pageidavimą, kad darbo unijų atstovams būtų leista dalyvauti ir atstovauti organizuotus darbininkus San Francisco konferencijoje. Jokia kita žmonių grupė nėra ir negali būti taip giliai suinteresuota išlaikymu pasaulyje taikos ir apsaugojimu nuo agresijos, kaip darbininkų klasė, ant kurios pečių krinta sunkiausia kiekvieno karo našta.

Pats svarbiausias, tačiau, konferencijos žygis—tai nutarimas eiti prie organizavimo Pasaulinės Darbo Unijų Federacijos, "*Konferencija giliai įsitikinusi būtinu reikalu visų laisvų mylinčių tautų visoms darbo unijų organizacijoms, neatsižvelgiant į jų rasinius, religinius, politinius bei filosofinius skirtumus, susijungti į vieną pasaulinę federaciją.*" skaitome tame nutarime. "*Konferencija pabrėžia savo troškimą ir tvirtą pasiryžimą bendrai dirbti dėl įkūrimo praktiškai galimu artimiausiu laiku galingos demokratinės pasaulinės darbo unijų federacijos.*"

Konferencija išrinko Darbo Tęsimo Komitetą ir įpareigojo parašyti konstitucijos projektą, patiekti jį įvairių šalių darbo unijoms apsparstyti ir dar 1945 metais sušaukti pasaulinį kongresą konstitucijos priėmimui ir suorganizavimui tokios federacijos. Komitetas nutarė kongresą sušaukti Paryžiuje.

Nėra abejonės, kad šitie žygiai pasibaigs įsikūrimu naujos tarptautinės darbo unijų organizacijos, kuri apims visų kraštų organizuotuosius darbininkus ir kuriai teks didysis pokariname laikotarpyje uždavinys saugoti ir ginti darbo žmonių reikalus. A. B.

NEPRAŠYTIEJI SVEČIAI

Šaltas viduržiemis sniego ir vėjo:

Mėnuo nubalęs dauosė kabėjo.

Miega Viedariai. Tyla negyva,

Amtelei kartais tik kaimo šuva.

Dainio gryčia apsnigta, užpustyta.

Miega visi,—nebetoli nuo ryto.

Senis pabudo: kas beldžia duris?

Klauso... subeldė kartus dar du, tris.

"Kas čia?"—"Tik leisk greičiau nebeklauses:

Šaltis toksai,—mum nušalo ir ausys."

Rūstūs balsai nuskarėjo išlauk:

Senis pašoko, ilgiau nebelauks.

Klingį Dainys vos-nevos atkabino,

Jutrinį seną raktą atrakino.

Brūkšt tuoj degtuką—užjieba ugnis,—

žiūri tik, žiūri nustebeš Dainys...

Trys raudonsiūliai vidun įsigrūdo,

Penki kariai, du žvalgai žiaurais būdo:

"Girdi, Dainy! Nemeluok, bet antsyk,

Kur tavo sūnus, tu mum pasakyk.

Kur komunistas tas velnio veikėjas?

Slapstos namie ar kitur kur išėjęs?"

Senis mikt-mikt—ir sustingo kalba,—

Lyg to peliuko, laibutė-laiba.

Žvalgas pašonėn alkūnė kad stūmė,—

Tam net akyse susidrumstė dūmai...

Kitas Dainienę pamojęs arti,

Klausė, kad tik negirdėtų kiti.

Trečias meiliai apkabino Marytę:

Juozas kame, kad jinai pasakytų.

Gryčioj išvartė pasuolius, kampus,

Uostė, ar čia to slapuko nebus.

Krėtė namelį, seklyčią, kamara,—

Nebeišmano daugiau, ką bedarą...

Buvo lauke ir daugiau da karių,—

Lakstė, zyliojo lig pat keturių.

Trobas visas iškedeno paeiliui,—

Klėtin, klaiman, daržinėn lindo smailiai.

Ieškojo šienė, aruodė, šiauduos:

Juozo kaip nēr, taip ir nēr—kas tau duos!

Viską suniovė, suardė, subadė,—

Tvartan nubinzino, Juozo neradė...

Juozas jau slapstės visur nuo senai:

Mat gi, sekiojo valdžios jį bernai.

Kūtėj gulėjo šiauduos nū ant plautų,

Negitikėjo, kad jį čia pagautų.

Triukšmą išgirdęs, paganė—jau smuks,

Bet kur čia bėgsi? ir liko Juozuks...

Girgždančios durys ūmai atsivėrė:

Juozą medžios čia, taryt kokį žvėrį...

Pilna karių suburbėjo tvartan,

Laksto gardan tai vienan tai kitan.

Švyturius nešėsi, užkampius švietė,

Tuoj čia pat pirma išgriozdė pavietė.

Kopėčiom kopė viršun bent keli,

Trankėsi, rausės—ir plautų gale,

Šieno kur prikreiktas kraikas pūpsojo,

Juozą aptiko—aplinkui apstojo:

"A, tu biaurybe, žalty, tai tu čia!

Juozai Dainy, komuniste, eik čia!"

Gryčioj dar bastės uoslieji skalikai,

Baidė, grumojo visaip, kaip patiko:

"Na, tu, skreply, dabar mūsų naguos!

Vienas dalykas tave išvaduos:

Duokš man vardus tų visų komunistų,

Ką savo kaime žinai ar pažįsti.

Štai mes suradom maištingų raštų,

Knygų palėpėj sklandžiai užkištų.

Nors tu ir ginsies, juk darbas tai tavo,—

Ot tai gerai, kad tave bent sugavom!...

Nu, pasakyk gi tu savo draugus,

Tuomet likimas lengvesnis tau bus."

Juozas tylėjo, nė žodžio netaręs.

Tai kad ilgiau da pabuvus, Viedarius!...

Kur tau Viedariai... žvalgai, kaip matai,

Rankas Juozeliui surišo tvirtai.

Tuoj ant arklių—ir visa ta govėda,

Kaip tarakonai, užsoko, susėdo.

Juozą pasigriebė: "Eik tu arčiau!

Man neištrūksi,—aš visa mačiau!"

Prieky ant balno čia pat užsodino,—

Šoko arkliai—ir nebēr mūs' vaikino...

Rėkia namiškiai: "Vaikeli! Juozuk!

Mielas sūneli, bent tu neprazūk!..."

Kas ten jų paisy? Tie baši-buzukai

Dingo riščia iš akių, kaip padūkė...

Rauda motulė ir laužo rankas,

Rauda Marytė ir tėvas... tai kas?

Rauda, sielojasi... Kas ten juos girdi?

Kas gi paguos, kas pradžiūgins jiems širdį?

Kaukia tik, užauja vėjas šiaurys,—

Kaukia motulė—ir ką ji darys...

Vėjas palangėje daužos, dūkėja...

Rauda motulė—nebėra veikėjo...

Mėnuo išblyško ir šmūkst debesin,—

Pūga tik pusto, riaumoja itin.

Jonas Kaškaitis.

1922 m., rugpiučio mėn. 4 d.

APIE LIETUVOS MIESTUS IR KAIMUS

LIUDAS GIRA

PUNIA.

Aukštoj ir išdidžiojoj Panemunės pakriūtėj;
Kūpojo, padavimais, garbingi mūs Pilėnai.
Ir pilėniečių širdys tai buvo širdys plieno,
Ir pasirinko mirt jie, negu vergovėj būti.

Seniai šventi jų kaulai toj žemėje dulėja.
Ir kur pilis puikavos—laukų nūn gėlės žydi—
Bet ir rūstusis laikas ir mūs vargai gilieji
Bejėgiai pasirodė nustelbt garbės jų dydį.

Tiktai sunku jiems buvo, tiem pelenam
šventiesiems,
Trejus metus iškėsti teutonų smurtą naują
Ir justi, kaip žemelė vėl keršto reikalauja.

Bet šiandie jų kauleliai nurimę vėl lyg tiesias:
Vėl jų tėvynės laisvė, dėl kurios jie žuvo,
Lietuvninkų žemės į vieną renka krūvą.

VELIUONIŠKIAI

Pakrantės Nemuno. Senų kovų vietovės,
Kur Gedimino ir Kęstučio vyrai
Už Lietuvą su šunvokiečiais kovės.
Jų nemari garbė, nors pilys ir sviro.

Pakrantės Nemuno, kur broliai Juškos rinko
Ne vien tik mūsų—ir žmonijos turta,
Lietuvio dvasios metų metais kurtą
Kurį nusaugot ėmės dainininkai.

Tenai, senuos kapelius vėliuoniškių,
Tauri Cvirkienės ilsis ir jos draugės,
O dainom jų ligšiol tėvynė džiaugias.

Ir nū su jom mes jaučiam jungą ryškia.
Grūdai, Cvirkienių ašaros kur miško,
Duos tautai da ne vieną Petrą Cvirką.

PAVERKNIAI.

Laisva vėl teka Verknės upė!
Ant žalio žydinčio jos kranto,
Žilvyčių krūmuosna nutūpę,

žvirbleliai čirškia taip smagiai,
Ir krykštauja linksni drugiai,
Tarytum džiaugsmą mūs supranta.

Sugrižę iš miškų slėptuvių,
Apverkę tuos, kurie bus žuvę,
Laukuosna, pievosna netrukus
Išeis darbingi vėl lietuviai.

Ir dainos jų vėl suskambės
Džiaugsmu, kad dingo piktas rūkas,
Kad pančiai vokiški sutrūko,
Kad grįžo vėl laikai garbės.

MARCINKONYS

Kur pažiūrai, smėlį baltą mato akys.
Nederlingi čia, bet mūsų šitie plotai.
Ir jei tau gyvent jaunystėj būt ten tekę,
Jau meilesnio krašto niekur neieškotai.

Ištekinės pušys, inkilai ant dravių,
Po pušynus grybų nesurinkt tikrai.
O naktigonij šiltaisiais vakarais
Skardinčios plačiai mūs dainos klausą žavi.

Ten pirmosios meilės keresius pajuto
Kitados širdis poeto. Tik seniai jau
Ir tvoras jos kieme gal išvartė vėjai.

Bet praslinko audros. Dirbt šalis įkibus
Ryt tuose pušynuos rinks ne vien tik grybus,
Ir raišys pyragą, ne vien juodą plutą.

DABEIKIAI

Dabeikiai, kraštas mielas, kur darželiai sesių
Nasturkom kvepia, mirga puokštėmis jurginių.
Ir maža kur pas mus gražuolių šitiek rasim,
Kaip draugėje smagioj dabeikiškių merginų.

Jų skruostai skaistesni, neg švelniosios radastos
Saldesnės lūpos jų, negu medus ir cukrus.
Ir vietos širdyse jų melui nēr nė klastai.
To krašto pažinau ir aš kadaise dukrą.

Kiek iškentėt išvargt fašistinėj vergovėj
Turėjo mielo šio kampelio dukros dailios
Kai piovė vokiečiui rugius, linus jam rovė!

Bet baigės, baigės jau jų vargo dienos gailios,
Vėl dirbs jos sau ir kraštui savo. Ir jų meilės
Galės pirmiausia siekt, kas dėl mūsų laisvės
kovės.

AUKŠTAIČIŲ KRASTAS

Laukai Aukštaičių gražūs ir derlingi.
Skalsi jų duona. Darbininkai—žmonės.
Neries jį supa ir Nevėžio vingiai,
O vidury Šventoji teka kloniais.

Ten, kai tave pasikviečia viešnagėn,
Tai pamylės pavaišins—tik laikykis.
Užtraukt ten moka ir dainušką smagią.
Merginos gi!—Tik pats jom būk jaunikis!

Ir kraštą šį trejus metus termeno,
Ir alino, ir naikino teutonas.
Nūn tuščios klėtys. Dingo drobės plonos.

Jaunimas vargsta tolimoj vergijoje.
Bet vėl jis grįš! Vėl laisvė mūs atgija.
Kaip siaubą, žmonės prisimins germaną.

LEVENS PAKRANTĖSĖ

Nors nedidžiausi mūsų Lietuvėlės plotai,
Levens nemindžiojau žaliųjų aš krantų.
Nors tiek jaunystėj buvo apie juos svajota,
Kai mylimos ilgėtasi kartu.

Varpais sidabro skamba dainos mūsų senos
Ten, kur Levuo sraunus, ir Pivesa, sesuo jo,
Gailia rasa kas rytą pievose rasoja.
Ten dainingiausias kraštas žemės mano.

Ilgėtis jo liepei man, mylimoji, tujai,
Kuri ir dainą mūs pamilt mane išmokei
Tai buvo, kai jaunystė da man juokės.

Pasmaugt ten dainą manė vokiečiai aprujęs,
Bet nusikratė juo Levens pakrantės žalios.
Ir vėl dainų šalis gyvybei kelias.

ANYKŠČIAI

Anykščiai! Kiekvienam brangus lietuviui var-
Barono ir Biliūno tėviškė žavi! [das.
Padangėje žydriojo vytyriukai nardo,
Tik skamba jų balsai, kaip dainos mūs, savi.

Pilna garsų gamta čia, nuostabiai "šilelio"
Poemoj' išreikštų. Švelnus kalniukų grožis
Mūs žemei nuostabų taką meilingą kelia.
Tik eitum pagarboj kepurę nusivožęs.

Ir šitą mielą kraštą, šią tautos Ramovę,
Įnykęs buvo plėšti vokiečiai ir griovė.
Ir tvarkės saviškai: Ir manė, kad paliks čia.

Bet jo nebliko čia. Ir, išgiedrojus dangui,
Mes da labiau pamilsim šį kampelį brangų,
Ir da puikiau pražys mylimi Anykščiai.

ZARASAI

Ežerai, miškai, kalniukai
Keičiasi spalvom ir mirga.
Tolumoje melsvas rūkas
Tik balnoti ristą žirgą.

Tiktai sėsti, tiktai joti
Į tą paežerę žavią,
Mėlynakė kur mergiotė
Linelius sau kraičiui ravi.

Neprimink, daina, man šito!
Nebekelk prisiminimų!
Nūn ne tam išaušo rytas.

Nūn, nors Zarasai griuvėsiuos,—
Iš griuvėsių saulėn tiesias
Ir, kaip ežeras, aprimo.

Regiu Jau Auštantį Rytą

Taip greit bėga jaunos dienos,
Kaip paukštėlis su sparnais.
Ei, gyvenime, tu mano,
Nežydėjai man žiedais.

Apsidairęs po praeitį,
Pro prabėgusius laikus,
Vien regiu skausmų nuklotus
Jo dirvonus ten plikus.

Daug pavasarių praėjo—
Daug gražių gėlių žydėj',
Bet mano skurdo juodam būte
Dar skausmai saulė nežibėj.

Vilties skaidrios bet nenustojų,
Man laimė šypsos ateityj.
Regiu jau auštantį rytą,
Kurį myliu visa širdim.

Petras Pilėnas.

Ir Džiaugsmas Ateina

Kaĩ nerimas auga širdyje,
O siela kai oro pritrūksta,
Išrodo, jog visas pasaulis
Varžtus jau sutremęs—bedūksta.

Išrodo—nebus kas galėtų
Dūkimą sudraust, suturėti,—
Kas buvo gražaus ant šios žemės,
Tuoju ims tik lūžti, byrėti.

Bet štai, netikėtai išgirsti
Beaidint žavingąją dainą,
Tuoju nerimas pradeda nykti
Ir džiaugsmas į širdį ateina.

Ir ūpas vėl pradeda kilti,
Ir sielai užtenka jau oro,
Jausmai į didžiausią darbą
Ir ištvermę turi, ir norą.

Ir matos—pasaulis ne visas
Į blogąjį kelią pakrypęs,
Ir blogdaris—matosi—liovė
Žmonijos gerovę betrypęs.

Ir matos—protingosios jėgos
Jau sudraudė piktą dūkimą,
Juntį—išbujoję lelijos
Vėl sielą žydėti tau ima.

Stasys Jasilionis.

Gimtajam Miestui

Nekaltink:—Užmiršai. Mylėt nemoki.
Dainas dainuoji kraštui svetimam.
Už viską man, už viską dovanoki,
Kaip sūnui motina, kaip mylimoji jam.

Aš niekad, niekad taip... bet buvo lemta,
Apleist tave birželio vakarė—
Pabūklai kosėjo karštai pas Ventą...
Todėl ir dovanok, kad buvo tai kare.

Neužmiršau tavęs, gimtasis mieste,
Kaip vaikas ranką prie širdies dedu.
Kad ir kažkur mane laikai nusiestų,
Tavęs kaip savo vardo neužmiršt žadu.

Tegu lyg sunkvežimiai metų eilės
Nuš pro mano namą be tavęs,—
Mylėsiu aš tave. Ir toji meilė
Mane kasdien tavęs lankyti ves.

Nors didmiesčių ugnis vis švies man kelią
Ir auto švilps asfalto lygumom,—
Atminsiu aš tave, brangus miesteli,
Vežimą dardant gatvėmis siaurom.

Štai ir dabar širdis nerimsta, šoka
Ir skrenda pas tave vogčiom, slapta.
Nekaltink:—Užmiršai, mylėt nemoki,
Aš su tavim dabar ir visada.

1944. 7. 2.

Vacys Reimeris.

PAVASARIO BURTAI

Pavasario burtai
Į darbą atlinko,
Ir vyšnios medelį
Aprėngė baltai,
Ir žvelgiančiai akiai
Jau vaizdas pakito:
Kas buvo čia vakar,
Šiandieną—ne tai...

Tos burtų godelės
Ir obelį lietė:
Kaip nuotaką sveikint—
Ir ją gali;
O skleidžiasi, plinta
Alyvų lapeliai,
Taip sodrūs, minkštučiai,
Taip švarūs, žali.

Pavasario burtai
Ir bitėms įsakė
Iš žeminio namo
Keliaut į laukus,—
Žiedų labirintuos
Jos renka nektarą,
O darbas tas jų
Džiaugsmingas, puikus.

Kas sakė, kad burtams
Žmogus nesiduoda?—
Žiūrėk, jau suskubo
Darbams ir įsiai:
Ir namo, ir daržo
Jis tvarką čia daro,
Energijos pilnas,
Smagutis visai!

St. Jasilionis.

Ačiu Už Laimę

Auksiniai lapai į bulvarą krinta.
 Iš Kremliaus bokšto nuaidi kurantai.
 Miestas jau miega, varpas dili-din,
 O lapai krinta, ir naktis gili...
 Tik neužgesta Kremlių žiburys:
 Tenai nemiega ir galvoja jis.
 Žiūriu į šviesą ašen ir mąstau:
 Už savo laimę aš dėkingas tau.
 Kad vėl aš linksmas, linksmas ir smagus,
 Kad jau ne vargas, o pats žmogus.
 Kad mano žemė vėl žydės laisva,
 Kad radom šeimą—aš ir Lietuva.
 Kad džiaugias girios, jūra ir dangus,
 Kad žodis "draugas" širdžiai vėl brangus.
 Žiūriu į Kremlių, žiūriu ir mąstau:
 Ačiu už laimę, Staline, vien tau!
 Ačiu už tautą, šeimą ir save!
 O vėjas glosto srovele gaivia,
 Auksiniai lapai kelias aukštyn,
 Ir Kremlių varpas muša dili-din.

Vytautas Sīrijos Gira.

Mes Į Kovą Su Daina

Mes nebijom tamsių nakčių,
 Nebebaudo bus audra.
 Drąsiai žengiam ir maršuojam
 Mes į kovą su daina.

Nebebijom plieno tankų,
 Apkasai mums be reikšmės.
 Liaudies verštis laisvėn nieks
 Sulaikyti negalės.

Kad ir debesys juodieji
 Temdo saulę ir dausas,
 Mūs troškimas, mūsų minios
 Kelią laisvėn susiras.

Nors ir kraujo daug praliejam,
 Daug gyvybių dar paims,
 Bet atgavę sykį laisvę,
 Iš mūs nieks jos neatims.

Mes mokėsime ja džiaugtis.
 Mes mokėsim ją apgint.
 Mūs gyvenimas, mūs laimė,
 Nebaisi už ją numirt.

P. Pilėnas.

Gražu Kaime Pavasari

Gražu kaime pavasari,
 Kaip sužydi sodai,
 Ir gegutė užkukuoja
 Obelyj šakotoj.
 Gražūs baltų vyšnių žiedai,
 Obelių ružavi.
 Ne tik kvapas, bet ir grožis
 Ten kiekvieną žavi.

Ir darželyje merginų,
 Gėlės žiedus skleidžia.
 Skamba linksmų dainų aidas,
 Saulei nusileidus.

Linksma kaime pavasari,
 Linksma Lietuvoje.
 Dar linksmiau, kai mūsų broliai
 Laisvės žirgais joja.

P. Pilėnas.

Socialistinė Šalis Įveikė Didįjį Priešą

(Tąsa nuo 82 pusl.)

Trečiosios Karo Paskolos 28,064 milijonus rublių bonų žmonės išpirkė į šešias dienas.

SUNAIKINTI FASIZMĄ JO PATIES LIZDE

Toje pat prakalboj, 1944 m. lapkričio 7 d., maršalas Stalinas sakė:

"Draugai! Sovietų žmonės ir Raudonoji Armija sekmingai atliko savo uždavinius, su kuriais jie susidūrė patriotinio karo metu. Raudonoji Armija garbingai atliko savo pareigą ir atvadavo gimtąją mūsų žemę nuo priešo.

"Nuo šiol ir ant visados mūsų žemė yra laisva nuo hitleriško brudo. Dabar telieka paskutinė, galutinioji Raudonajai Armijai misija, būtent, pabaigti, išvien su mūsų talkininkų armijomis, darbą — galutinai sumušti vokiečių fašistų armiją, pribaigti fašistinį žvėrį jo paties urve ir iškelti pergales vėliavą virš Berlyno."

Na, ir atsiektas tikslas—sumušta fašistinė armija ir virš Berlyno iškelta pergales vėliava!

Dabar Minime Jubiliejinę Susivienijimo 15 Metų Sukaktį

Lietuvių Darbininkų Susivienijimas susiorganizavo 1930 metais. Šiomet jis mini 15 metų sukaktį ir veda jubiliejinį vajų prirašymui juodaugiausia naujų narių. Jeigu jūs ar jūsų šeimos kuris nors nepriguli prie LDS, tai dabar gera proga prisirašyti. Žemiaus paduoti daviniai parodo, kiek naudos LDS nariai iš savo organizacijos turi ir kaip finansiniai LDS stovi:

Per 15 metų LDS išmokėjo pašalpomis ir pomirtinėmis apie \$600,000. Tai gausi parama LDS nariams ir jų pašalpgaviams.

Per 15 metų LDS turtas užaugo iki \$600,000. Narių apdrauda užtikrinta 144%. Tai tvirčiausia lietuvių fraternalė organizacija.

Per 15 metų LDS užaugo iki 8,725 narių skaičiaus. Tai smarkiausiai auganti lietuvių fraternalė organizacija.

Per 15 metų LDS pasiryžusiai kovojo prieš reakciją ir fašizmą. Šiuo metu apie tūkstantis LDS narių randasi karinėje tarnyboje.

LDS turi investavęs į karo bonus \$360,000—daugiau pusės viso LDS turto.

LDS nupirko du bombanešius, kurie užvardyti: ASSOCIATION OF LITHUANIAN WORKERS ir LITHUANICA'S DASHING STAR.

LDS turi savo kuopas visose žymesniose lietuvių kolonijose. Mūsų kuopos taipgi atlieka daug visuomeninio ir kultūrinio darbo.

LDS šiuo metu priima naujus narius be jokios įstojo mokesties. Tai gera proga dabar įsirašyti.

Lietuvių Darbininkų Susivienijimas

419 Lorimer Street
Brooklyn, 6, N. Y.

